

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση

Τίτλος:

Παλαμάς και φίλοι στον αρχαίο Πειραιά

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΑΡΜΠΑΝΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Παλαμάς και φίλοι στον αρχαίο Πειραιά

Δημιουργός

Παρασκευή Σαρμπάνη

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Α΄ Λυκείου

Χρονολογία

Ιούλιος 2014

Διδακτική/θεματική ενότητα

Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Νεοελληνική Γλώσσα

Χρονική διάρκεια

8 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής

II. Εικονικός χώρος: ψηφιακή τάξη.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Οι τεχνολογικές προϋποθέσεις για το συγκεκριμένο σενάριο είναι αρκετές. Ο εκπαιδευτικός –και ιδανικά και οι μαθητές– θα πρέπει να είναι εξοικειωμένος με μια

σειρά ψηφιακές και διαδικτυακές εφαρμογές, ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί σε περίπτωση που ενδεχομένως οι μαθητές χρειάζονται βοήθεια. Θα πρέπει λοιπόν να χειρίζεται με σχετική άνεση τα εξής: πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου, Audacity, smilebox, SoundCloud, Twitter, Facebook, Issuu, Google Earth. Παρά τον αριθμό τους, καμιά από τις παραπάνω εφαρμογές δε είναι τόσο περίπλοκη, ώστε να υπονομεύσει τη δυνατότητα εφαρμογής του σεναρίου. Επειδή όμως δεν αφιερώνεται κάποια συγκεκριμένη ώρα εντός του χρονοδιαγράμματος για ξενάγηση, το σενάριο προϋποθέτει μια τάξη με αρκετή εμπειρία στην ενσωμάτωση ψηφιακών εργαλείων στη μαθησιακή διαδικασία: εναλλακτικά θα πρέπει να προβλεφθεί ξέχωρος χρόνος για μια σύντομη ξενάγηση των παιδιών εκείνων που θα χρησιμοποιήσουν κάθε εργαλείο. Εξυπακούεται πως εναλλακτικά προς τις παραπάνω εφαρμογές μπορούν να χρησιμοποιηθούν όποιες άλλες δίνουν αντίστοιχες δυνατότητες και με τις οποίες εκπαιδευτικός και μαθητές νιώθουν μεγαλύτερη άνεση.

Επειδή το σενάριο εξελίσσεται ομαδοσυνεργατικά σε όλες τις φάσεις, χρήσιμο θα ήταν αν εφαρμοζόταν από τάξη με αντίστοιχη εμπειρία: στην τελευταία μάλιστα φάση του κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία των μελών κάθε ομάδας και εκτός των διδακτικών ωρών και του χώρου της σχολικής τάξης. Και πάλι όμως, δε θεωρείται αδύνατη η εφαρμογή του από τάξη η οποία δεν διαθέτει μεγάλη ανάλογη εμπειρία: σε αυτή την περίπτωση θα χρειαστούν κατάλληλες προσαρμογές ως προς τον αριθμό των μελών κάθε ομάδας και ως προς τον βαθμό παρέμβασης του εκπαιδευτικού.

Όσον αφορά την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου χρειάζεται εργαστήριο υπολογιστών εξοπλισμένο με τις συνήθεις εφαρμογές γραφείου και σύνδεση στο διαδίκτυο, διαθέσιμο και τις οκτώ ώρες του σεναρίου. Την τρίτη ώρα του σεναρίου καλό θα ήταν να υπάρχει κι ένα προβολικό μηχάνημα συνδεδεμένο με υπολογιστή, χωρίς όμως η απουσία του να καθιστά αδύνατη την επίτευξη των στόχων της ώρας αυτής. Την 7^η ώρα του σεναρίου, κατά την οποία τα παιδιά περιηγούνται στη δουλειά των υπόλοιπων ομάδων, χρειάζεται τουλάχιστον ένα σετ ηχείων και ένα ζευγάρι ακουστικά για να μπορέσουν εκ περιτροπής να ακούσουν την ηχητική ξενάγηση που

θα έχει δημιουργήσει μια από τις ομάδες. Οι εφαρμογές [Audacity](#) και [smilebox](#) απαιτούν εγκατάσταση στον υπολογιστή, ενώ οι εφαρμογές [SoundCloud](#) και [Pictochart](#) απαιτούν εγγραφή (είναι δωρεάν). Η ομάδα που θα φτιάξει τη σελίδα των μνημείων στο [Facebook](#) θα πρέπει να έχει έναν λογαριασμό ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, που καλό θα είναι –για λόγους προστασίας της ιδιωτικότητας– να έχει δημιουργηθεί για τις ανάγκες του σεναρίου. Αντιστοίχως για να χρησιμοποιήσουν το [Twitter](#) οι ομάδες θα πρέπει να έχουν δημιουργήσει έναν κοινόχρηστο λογαριασμό – λογαριασμό θα πρέπει να έχει και ο εκπαιδευτικός.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρόταση του σεναρίου είναι να αναλάβουν οι μαθητές την προβολή των αρχαίων μνημείων της περιοχής τους αξιοποιώντας ποιήματα των παρνασσιστών τα οποία αναφέρονται στο αρχαίο παρελθόν ή στους αρχαίους μύθους: η «καμπάνια» αυτή θα περιλαμβάνει διάφορα και διαφόρων ειδών κείμενα τα οποία θα παραχθούν σε ψηφιακά περιβάλλοντα, αξιοποιώντας διαδικτυακούς πόρους. Οι μαθητές, αφού προβληματιστούν κατά την πρώτη εισαγωγική ώρα σχετικά με τον τρόπο πρόσληψης του αρχαίου παρελθόντος σε διάφορες εποχές, εξακριβώνουν επαγωγικά τα γνωρίσματα του παρνασσισμού και την ιδιαίτερη σχέση του με την αρχαιότητα κι έπειτα εξερευνούν τα αρχαία μνημεία της περιοχής τους και προτείνουν τρόπους για την προβολή τους. Την τελευταία ώρα οι ομάδες περιηγούνται στην τελική εργασία των υπολοίπων και ακολουθεί αναστοχαστική συζήτηση σχετικά με την προσέγγιση τόσο της ποίησης της γενιάς του 1880 όσο και του αρχαίου παρελθόντος.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Αντιγράφο απόσπασμα αναρτημένο στις [Ψηφίδες](#) της [Πύλης](#) για την ελληνική γλώσσα από το βιβλίο του Ευριπίδη Γαραντούδη *Ο Παλαμάς από τη σημερινή σκοπιά. Όψεις της ποίησής του και της σύγχρονης πρόσληψής της*: «[...] η αναμφίβολη διατήρηση του Παλαμά στη μνήμη των νεότερων ως ένα είδος ιστορικού συμβόλου της νεοελληνικής λογοτεχνίας και ως παρακαταθήκη εθνικών αξιών, ή η αναγωγή του και, στη συνέχεια, η λειτουργία του ως εθνικού ποιητή δεν συνέβαλαν στο ελάχιστο ώστε η παλαμική ποίηση να έχει απήχηση στο εσωτερικό της μεταπολεμικής ποιητικής κοινότητας. Αντιθέτως, μπορούμε να σκεφτούμε ότι αυτή η παράπλευρη και ισχυρή ιδεολογική χρήση του παλαμικού έργου συνέβαλε στο να κρατήσουν οι μεταπολεμικοί και, στη συνέχεια, οι σύγχρονοι ποιητές απόσταση από αυτό».

Αυτός ήταν και ο προβληματισμός που υπήρχε από το ξεκίνημα του χτισίματος του συγκεκριμένου σεναρίου, προσαρμοσμένος στη σχολική πραγματικότητα: πώς μπορεί να μιλήσει στους σημερινούς μαθητές ένας ποιητής που εδώ και πολλά χρόνια κατοικεί σε ένα πάνθεο ποιητικών μορφών με αναντίρρητη ιστορική αξία για την εξέλιξη της νεοελληνικής ποίησης αλλά που συγχρόνως η αναγνωστική αλλά και λογοτεχνική του αποτίμηση δεν έχει ακολουθήσει την ίδια πορεία; Μπορούν με κάποιο τρόπο να επικουρήσουν τα νέα επικοινωνιακά και κειμενικά περιβάλλοντα, ώστε να αισθανθούν οι μαθητές ότι δικαιούνται να οικειοποιηθούν τους στίχους όχι μόνο τους δικούς του αλλά και άλλων ποιητών της γενιάς του, ταυτόχρονα με τους οποίους συνομίλησε και δημιούργησε; Από την άλλη το ίδιο ερώτημα τίθεται για το αρχαίο παρελθόν και τον τρόπο με τον οποίο το προσλαμβάνουμε: πόσο κοντά τους νιώθουν οι μαθητές το αρχαίο παρελθόν της περιοχής στην οποία ζουν; Οι δυο αυτοί άξονες συναντιούνται στα αρχαιόθεμα ποιήματα ποιητών της γενιάς του 1880 και με την αφορμή αυτή οι μαθητές ενθαρρύνονται να καταθέσουν τον δικό τους λόγο.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδιώκεται οι μαθητές να κατανοήσουν ότι:

- Το αρχαίο παρελθόν εμπνέει με διαφορετικούς τρόπους κάθε εποχή και ανασηματοδοτείται ανάλογα με τις ανάγκες και τα ερωτήματα κάθε εποχής.
- Προφορικός, γραπτός και υβριδικός λόγος δεν έχουν αξιολογικές διαφορές, αλλά είναι μορφές λόγου που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές κοινωνικές πρακτικές και περιστάσεις.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιδιώκεται οι μαθητές να κατανοήσουν ότι:

- Τα πολυτροπικά κείμενα έχουν χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν από τα αμιγώς γλωσσικά κείμενα: ευρεία χρήση και άλλων τρόπων πέρα από τη γλώσσα (εικόνα, μουσική, διαγράμματα κλπ.), οργάνωση των πληροφοριών στον χώρο.
- Τα διαδικτυακά κείμενα έχουν χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν από τα «παραδοσιακά» κείμενα: υπερσύνδεσμοι, μενού πλοήγησης, χάρτης ιστοσελίδας επηρεάζουν την αλληλουχία του κειμένου και τον τρόπο ανάγνωσής του.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να κωδικοποιήσουν τα χαρακτηριστικά του ελληνικού παρνασισμού:
  - υιοθέτηση της δημοτικής γλώσσας στην ποίησή τους και οριστική εγκατάλειψη της καθαρεύουσας
  - μεγάλη φροντίδα του στίχου (σεβασμός στους μετρικούς, ρυθμικούς και στιχουργικούς κανόνες καθώς και στην ομοιοκαταληξία)

- άντληση θεμάτων και εικόνων (και) από τη μυθολογία και την ιστορία, έμπνευση από χαμένους πολιτισμούς της αρχαιότητας
- ηρεμία, γαλήνη, απάθεια (σε αντίστιξη και προς την ακατάσχετη αισθηματολογία του ρομαντισμού και με τους περιορισμούς που ισχύουν ως προς το στοιχείο αυτό για τον ελληνικό παρνασσισμό)
- Να έρθουν σε επαφή με το αρχαίο παρελθόν ως πηγή έμπνευσης στον ποιητικό λόγο και ιδιαίτερα στην ποίηση της γενιάς του 1880.

Γραμματισμοί

Επιδιώκεται οι μαθητές να να μπορούν:

- Να φτιάχνουν πολυτροπικά κείμενα αξιοποιώντας τα χαρακτηριστικά του πολυτροπικού λόγου
- Να διαβάζουν διαδικτυακά κείμενα όντας ευαίσθητοι προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους
- Να ανιχνεύουν στοιχεία παρνασσιστικά σε ένα ποίημα
- Να σχολιάζουν τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται το αρχαίο παρελθόν σε ένα ποίημα και την πρόσληψή του από το ποιητικό υποκείμενο
- Να συνθέτουν ολιγόστιχα ποιητικά κείμενα ακολουθώντας τα γνωρίσματα του ελληνικού παρνασσισμού.

Διδακτικές πρακτικές

Το σενάριο μοιράζεται μεταξύ συζήτησης της ολομέλειας και ομαδοσυνεργατικών δραστηριοτήτων. Στην Α΄ φάση προτιμήθηκε η συζήτηση ολόκληρης της τάξης, ώστε τα παιδιά να εισαχθούν βαθμιαία στο θέμα της ενότητας που θα απασχολήσει όλες τις επιμέρους ομάδες. Με παρατήρηση και κατευθυνόμενο διάλογο κάνουν μια πρώτη διερεύνηση της πρόσληψης της αρχαιότητας από μεταγενέστερες εποχές και έρχονται σε επαφή με τα ποιήματα που θα επεξεργαστούν.

Την πρώτη ώρα της Β΄ φάσης, και πάλι με κατευθυνόμενο διάλογο, οι μαθητές διαλευκαίνουν τα χαρακτηριστικά των κειμενικών ειδών με τα οποία θα ασχοληθούν

στη συνέχεια, ενώ τις επόμενες ώρες, μέσα από την εργασία σε ομάδες, οι μαθητές ανακαλύπτουν, βοηθούμενοι και από την όσο το δυνατόν πιο διακριτική παρουσία του διδάσκοντα, τα επηρεασμένα από τον παρνασσισμό χαρακτηριστικά της ποίησης της γενιάς του 1880 και παρατηρούν την πρόσληψη της αρχαιότητας από αυτήν.

Η Γ΄ φάση ακολουθεί την ίδια πορεία: μετά τη συζήτηση της ολομέλειας κάθε ομάδα εργάζεται αυτόνομα για τη σύνθεση της τελικής της εργασίας. Η φάση αυτή όμως κλείνει και πάλι με συζήτηση της ολομέλειας, με σκοπό αυτή τη φορά την αξιολόγηση των εργασιών των συμμαθητών τους και τον αναστοχασμό σχετικά με το θέμα της ενότητας και τη δική τους στάση απέναντι σε αυτό.

Όσον αφορά τις εργασίες που ανατίθενται στους μαθητές, εναλλάσσονται περισσότερο «παραδοσιακές» εργασίες, που αφορούν την εξαγωγή των παρνασσιστικών χαρακτηριστικών από τα ποιήματα που μελετούν και εργασίες που ζητούν έναν περισσότερο «προσωπικό» λόγο των μαθητών, μια σύνθεση των πληροφοριών που συγκέντρωσαν, ώστε να παραχθούν κείμενα που θα αξιοποιούν τη νέα κειμενικότητα που έχει αναδυθεί μέσα από τις Τ.Π.Ε.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η άπωση αρκετών σύγχρονων αναγνωστών –όχι μόνο μαθητών– για την ποίηση της γενιάς του 1880 ήταν το έναυσμα για την ενασχόληση με το συγκεκριμένο ποιητικό ρεύμα. Έχει αλλάξει τόσο η σύγχρονη αναγνωστική ευαισθησία, ώστε να μην μπορεί να συναντηθεί πουθενά ο σημερινός αναγνώστης με την ποίηση του Παλαμά και των σύγχρονων του; Μήπως αυτή η ταριχευτική διάθεση –η αναγνώριση δηλαδή από τη μια του κύρους και συγχρόνως η απουσία οποιασδήποτε βιωματικής ταύτισης– είναι μια τάση γενικότερη του σχολείου, που την επιφυλάσσει και για άλλες μορφές και περιόδους και η οποία καθιστά αδύνατη την επαφή των σύγχρονων μαθητών με αυτές; Μπορεί προς την κατεύθυνση αυτή –την κατεύθυνση της ευκαταίας συνάντησης

δηλαδή– να βοηθήσουν η κειμενική και επικοινωνιακή πραγματικότητα την οποία ζουν οι μαθητές; Με τις σκέψεις αυτές ξεκίνησε το παρόν σενάριο.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η μελέτη του παρνασσιισμού προβλέπεται στην ενότητα «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση» που εντάσσεται στο καινούργιο πρόγραμμα σπουδών για τη νεοελληνική λογοτεχνία της Α΄ Λυκείου. Από την άλλη οι γνώσεις για τη γλώσσα και οι σχετικές δεξιότητες που καλλιεργούνται στο συγκεκριμένο σενάριο προέρχονται από το αντίστοιχο πρόγραμμα σπουδών για τη νεοελληνική γλώσσα.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Για την υλοποίηση του σεναρίου χρησιμοποιούνται επεξεργαστής κειμένου, πρόγραμμα ηχογράφησης και επεξεργασίας ηχητικού αρχείου ([Audacity](#)), το οποίο και αναρτάται σε μια πλατφόρμα ηχητικών αρχείων ([soundcloud](#)), τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης [Twitter](#) και [Facebook](#), η εφαρμογή δημιουργίας ψηφιακής έκδοσης [Issuu](#), η διαδικτυακή εφαρμογή δημιουργίας ινφογραφημάτων [Pictochart](#) και η εφαρμογή [Google Earth](#): όχι βέβαια όλα τα παραπάνω από όλες τις ομάδες. Τα εργαλεία αυτά χρησιμοποιούνται για να ανασυνθέσουν οι μαθητές τις πληροφορίες που συγκεντρώνουν σε νέα κείμενα και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους για να παράγουν νόημα. Γίνεται προσπάθεια να μην περιοριστούν σε μια στεία εργαλειακή χρήση και τους ζητείται στις συζητήσεις είτε της ομάδας είτε της ολομέλειας να δικαιολογήσουν τις επιλογές τους, να αιτιολογήσουν πώς οι δυνατότητες και οι περιορισμοί των εργαλείων αυτών ανέδειξαν αυτό που ήθελαν να εκφράσουν, φώτισαν καινούργιες πτυχές του, παραμέρισαν άλλες όψεις.

Οι μαθητές για την εργασία τους επισκέπτονται επίσης την [ψηφιακή έκδοχή](#) των σχολικών εγχειριδίων, την ενότητα [«Πρόσωπα και Θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»](#) που φιλοξενείται στις [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#) της [Πύλης](#) καθώς και ιστοσελίδες με υλικό σχετικό με τα αρχαία μνημεία του Πειραιά, της

περιοχής όπου «τοποθετείται» το σενάριο. Το διαδίκτυο αξιοποιείται ως χώρος συγκέντρωσης υλικού χρήσιμου για τις ανάγκες της εργασίας τους: για λόγους εξοικονόμησης χρόνου τα φύλλα εργασίας είναι στο σημείο αυτό αρκετά καθοδηγητικά κι έτσι δεν καλλιεργούνται δεξιότητες αναζήτησης και αξιολόγησης διαδικτυακού υλικού.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Α' Γυμνασίου

Κωστής Παλαμάς, [«Ο Ολυμπιακός Ύμνος»](#)

ΚΝΑ Β' Γυμνασίου

Μαβίλης Λ., [«Καλλιπάτειρα»](#)

ΚΝΑ Γ' Γυμνασίου:

Κωστής Παλαμάς, [«Ίαμβοι και ανάπαιστοι 28»](#)

Κωστής Παλαμάς, [«Ίαμβοι και ανάπαιστοι 37»](#)

Κωστής Παλαμάς, [«Ύμνος στον Παρθενώνα»](#)

ΚΝΑ Α' Λυκείου:

Αλέξανδρος Σούτσος, [«Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα»](#)

Ιωάννης Γρυπάρης, [«Εστιάδες»](#)

Κωστής Παλαμάς, [«Σατιρικά Γυμνάσματα 5»](#)

ΚΝΑ Β' Λυκείου:

Γιώργος Σεφέρης, [«Επί ασπαλάθων...»](#)

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Κωστής Παλαμάς, [«Ύμνος εις την Αθηνά»](#) (στροφή ΙΑ')

Αχιλλέας Παράσχος, [«Έρωτες»](#)

Κωστής Παλαμάς, [«Ύμνος των αιώνων»](#)

Κωστής Παλαμάς, [«Ω Πηνελόπη αγρύπνησα...»](#)

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Μη λογοτεχνικά κείμενα

[Άρθρο παρουσίασης του μουσείου](#) στο περιοδικό «Αρχαιολογία και Τέχνες» από τον έφορο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά

[Άρθρο](#) στον ιστότοπο της [Monumenta](#) για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων του Πειραιά

[Άρθρο](#) στον ιστότοπο του Βήματος για το αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά

[Εκθεση](#) του Ο.Ο.Σ.Α. για την ελληνική εκπαίδευση

Ιστοσελίδες

Ο [οδηγός](#) του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά από τον [ιστότοπο](#) του Κοινωφελούς Ιδρύματος Ι. Λάτση όπου φιλοξενούνται ψηφιοποιημένοι αρχαιολογικοί οδηγοί ελληνικών μουσείων

Το λήμμα για το [αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά](#) από τον [ιστότοπο](#) Οδυσσεύς του Υπουργείου Πολιτισμού

Ιστοσελίδα για τους [αρχαιολογικούς χώρους του Πειραιά](#) από τον Δήμο Πειραιά

Η ιστοσελίδα για το [αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά](#) από τον ιστότοπο του Οδυσσέα

Ο [ιστότοπος](#) του αρχαιολογικού πάρκου του Δίου

Αφιερωματικός [μικρο-ιστότοπος](#) στις φωτογραφίες της Nelly's

[Αφιέρωμα](#) της Καθημερινής στις φωτογραφίες της Nelly's αναρτημένο στο διαδίκτυο

[Ινφογράφημα](#) στον ιστότοπο της Καθημερινής σχετικά με την ελληνική εκπαίδευση

Το λήμμα για το [Σηράγγειο σπήλαιο](#) από τον ιστότοπο του Οδυσσέα

Βίντεο

[Creating infographics that rock](#) [0:00- 1:50] [πηγή: [Youtube](#)]

Ταινία

Chris Columbus, [Ο Πέρσον Τζάκσον και η κλοπή της αστραπής](#), 2010.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση-πριν την ανάγνωση:μία (1) ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

1^η ώρα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, χωρισμένοι σε ομάδες, συγκεντρώνονται στο εργαστήριο της πληροφορικής. Ο αριθμός των μελών κάθε ομάδας ορίζεται ανάλογα με την εξοικείωση της τάξης στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: προφανώς τάξεις περισσότερο έμπειρες στον τρόπο αυτόν εργασίας έχουν τη δυνατότητα να προσαρμοστούν σε μεγαλύτερες ομάδες, με πιο σύνθετη αλληλεπίδραση, ενώ αντίθετα τάξεις με μικρό βαθμό εξοικείωσης καλό είναι να δοκιμάσουν αρχικά σε μικρότερα σχήματα. Το κριτήριο με το οποίο θα χωριστούν τα παιδιά θα είναι διαφορετικό, ανάλογα με την ταυτότητα της συγκεκριμένης ομάδας και τους στόχους της προσέγγισής μας, χωρίς να παραλείπεται να ληφθούν υπόψη και οι επιθυμίες των ίδιων των μαθητών. Η πρώτη ώρα, εφόσον θα αφιερωθεί στη συζήτηση της ολομέλειας, μπορεί να μεταφερθεί και στη διδακτική αίθουσα, αν αυτή είναι εξοπλισμένη με βιντεοπροβολέα ή διαδραστικό πίνακα.

Ζητούμε από τα παιδιά να μεταβούν σε ιστότοπους που φιλοξενούν τις φωτογραφίες της Nelly's από τον κύκλο «Παραλληλισμοί» και τις γνωστές φωτογραφίες της από τον Παρθενώνα ([εδώ](#) και [εδώ](#)). Μπορούμε να δώσουμε μερικές πληροφορίες για τη φωτογράφο και το έργο της σε περίπτωση που τα παιδιά δεν τη γνωρίζουν. Ζητούμε, αφού συζητήσουν ανά ομάδες, να περιγράψουν στην ολομέλεια τις φωτογραφίες και τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται η αρχαιότητα και η σχέση μαζί της. Μας ενδιαφέρει να φανεί στη συζήτηση πώς αναπαρίσταται το αρχαίο παρελθόν εδώ, ποια είναι η σχέση της σύγχρονης ελληνικότητας μαζί του, ποιες αξίες, ποια συναισθήματα υποβάλλουν οι φωτογραφίες αυτές, πώς πιστεύουν ότι έγιναν δεκτές οι φωτογραφίες με τις γυμνές χορεύτριες στην εποχή τους, ποιο μήνυμα μεταφέρουν οι φωτογραφίες-κολάζ, πώς φαίνεται σε αυτούς η ιδέα της φυλετικής συνέχειας. Στο σημείο αυτό της συζήτησης επιστούμε την προσοχή των μαθητών στην ταυτότητα του πρώτου από τους δύο ιστότοπους: πρόκειται για ιστότοπο με

πολύ συγκεκριμένη ιδεολογική κατεύθυνση, ακραίων αποχρώσεων, που αναλόγως διαβάξει και τις φωτογραφίες της Nelly's. Ζητούμε λοιπόν να εικάσουν γιατί αυτό το ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις φωτογραφίες αυτές; Πώς θεωρούν ότι τις διαβάξει ο συγκεκριμένο ιστότοπος; Τι μήνυμα μεταφέρει η συγκεκριμένη πλαισίωση των φωτογραφιών; Μας ενδιαφέρει λοιπόν να φανεί στη συζήτηση πως η αποτύπωση του αρχαίου παρελθόντος προϋποθέτει μια συγκεκριμένη «ανάγνωση», τόσο από τον δημιουργό όσο και από τον τελικό αναγνώστη.

Στη συνέχεια παραπέμπουμε στον [ιστότοπο](#) της εταιρείας που δημιούργησε τη σειρά «Meet the Greeks», χάρτινες φιγούρες αρχαίων θεών, μυθικών όντων αλλά και χαρακτηριστικών (;) μορφών Νεοελλήνων. Ζητούμε από τα παιδιά να ακολουθήσουν την ίδια πορεία σχολιασμού και στην περίπτωση αυτή: πώς διαβάζουμε το αρχαίο παρελθόν εδώ; Μας ενδιαφέρει να αναδειχθεί η ανάλαφρη προσέγγιση, η ειρωνική ματιά, το ευτελές και καθημερινό που «κλείνει το μάτι» στη διαχρονικότητα και την αιωνιότητα που εκφράζουν συνήθως οι μυθικές μορφές, το λογοπαίγνιο της εμπορικής ονομασίας¹. Εδώ θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ακόμη και ένα σύντομο απόσπασμα από την ταινία [«Ο Πέρσιν Τζάκσον και η κλοπή της αστραπής»](#), όπου ο ομώνυμος νεαρός πρωταγωνιστής, γιος του θεού Ποσειδώνα και μιας θνητής, μαθαίνει την ταυτότητά του και αγωνίζεται να σωθεί από τη μήνη των Ολύμπιων που θεωρούν ότι έκλεψε τον κεραυνό του Δία.

Στη συνέχεια παραπέμπουμε τους μαθητές στο ποίημα [«Επί ασπαλάθων...»](#) του Σεφέρη και ζητούμε να επιχειρήσουν να διαβάσουν τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται εδώ η αρχαιότητα. Ποια κομμάτια του αρχαίου παρελθόντος αποτυπώνονται εδώ; Με ποιον τρόπο το ποιητικό υποκείμενο συνδέεται με αυτό; Πώς το χρησιμοποιεί για να μιλήσει για την ιστορική συγκυρία κατά την οποία γράφτηκε το ποίημα; Τι λέει σε εμάς σήμερα αυτή η ανάγνωση του αρχαίου παρελθόντος που

¹ Greeks ονομάζονται οι φοιτητικοί σύλλογοι στα αμερικανικά πανεπιστήμια και η φράση “Meet the Greeks” χρησιμοποιείται συνήθως στις συναντήσεις γνωριμίας και προσέλκυσης νέων μελών. Είναι επομένως μια φράση γνωστή στο ευρύ αγγλόφωνο κοινό, η οποία παρουσιάζει παιγνιωδώς τις φιγούρες αυτές που «επανασυστήνουν» τους αρχαίους Έλληνες θεούς.

προτείνει το ποίημα; Υποχωρούμε σε όσο το δυνατόν περισσότερο διακριτικό ρόλο και αφήνουμε τους μαθητές να επιχειρήσουν τη δική τους ερμηνεία. Διαπιστώνουν λοιπόν πως και στον ποιητικό λόγο η αρχαιότητα αναγιγνώσκεται με διάφορους τρόπους και ότι προβάλλονται σε αυτήν διάφορες αξίες, στάσεις, ανάγκες που εκκινούν από τη συγχρονία της συγγραφής.

Ρωτούμε τα παιδιά αν γνωρίζουν κάποιο ποιητικό ρεύμα το οποίο εμπνεύστηκε ιδιαίτερα από την αρχαιότητα. Είναι αρκετά πιθανό οι μαθητές να απαντήσουν πως πρόκειται για τον παρνασσισμό, μιας και ήδη από τη Γ΄ Γυμνασίου προκρίνεται μια γραμματολογική προσέγγιση του μαθήματος της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Αν δεν υπάρξει ανταπόκριση, δίνουμε εμείς τη σωστή απάντηση και ζητούμε από τα παιδιά να πουν τους συνειρμούς που δημιουργεί το όνομα του ρεύματος. Αφού κάνουμε μια μικρή αναδρομή στη γένεση του ρεύματος, ζητούμε να ανασύρουν ονόματα ελλήνων ποιητών τα οποία έχουν συνδεδεμένα με τον παρνασσισμό και ανάλογα με τις απαντήσεις που θα πάρουμε –ή δε θα πάρουμε– προσθέτουμε κι εμείς. Εδώ ίσως θα ήταν χρήσιμο να κάνουμε τη διάκριση μεταξύ του ρεύματος του παρνασσισμού και της γενιάς του 1880, που επηρεάστηκε και –αλλά όχι μόνο– από τον παρνασσισμό.

Με οδηγό αυτή την πρώτη καταγραφή αναθέτουμε την πρώτη ατομική εργασία για το σπίτι: ζητούμε για την επόμενη φορά να αναζητήσουν στον [ιστότοπο](#) του ψηφιακού σχολείου, όπου βρίσκονται αναρτημένα σε ψηφιακή μορφή τα σχολικά εγχειρίδια, ποιήματα της γενιάς του 1880 με αναφορά στην αρχαιότητα: οι υπερσυνδέσεις προς τα ποιήματα θα μπορούσαν να δοθούν και απευθείας αλλά θεωρούμε πως είναι μια καλή ευκαιρία να κινητοποιηθούν οι μαθητές. Σε φάκελο που θα ανοίξει η ομάδα τους στο Wiki θα φτιάξουν ένα πρώτο σώμα ποιημάτων από το οποίο και θα ξεκινήσουν τη μελέτη της επόμενης φοράς. Με τη δραστηριότητα αυτή θεωρούμε πως θα προωθηθεί και η συνεργασία και η αυτενέργεια των ομάδων: η ομάδα θα συγκεντρώσει συνεργατικά το υλικό πάνω στο οποίο θα εργαστεί τις επόμενες φορές. Το σώμα αυτό θα μπορούσαμε να συμπληρώσουμε εμείς με ποιήματα που δε βρίσκονται στα σχολικά εγχειρίδια· θα μπορούσε βέβαια να

ανατεθεί στα παιδιά, με οδηγό τον προφορικό κατάλογο των ποιητών, να αναζητήσουν στο διαδίκτυο και άλλα αρχαιόθεμα παρνασσιστικά ποιήματα και έτσι να γίνει η εργασία τους λιγότερο κατευθυνόμενη. Αυτό θα αποφασιστεί ανάλογα με την εξοικείωση της ομάδας με την αναζήτηση στο διαδίκτυο και ανάλογα με το αν θέλουμε να τεθεί αυτό ως στόχος της διδασκαλίας μας. Θα πρέπει να ληφθεί πάντως υπόψη ότι συχνά τα παιδιά στέκονται με αμηχανία, όταν τους ζητείται να επεξεργαστούν μεγάλο αριθμό κειμένων. Για τον λόγο αυτό εδώ θα προτιμηθεί να περιοριστεί η διδακτική πρόταση μόνο στα κείμενα τα οποία βρίσκονται μέσα στα σχολικά εγχειρίδια Γυμνασίου και Λυκείου, με την προσθήκη μόνο δυο ακόμη ποιημάτων του Παλαμά.

Εκθέτουμε τέλος στην ολομέλεια την πορεία εργασίας μας στη συνέχεια. Ενημερώνουμε τα παιδιά ότι τις επόμενες ώρες θα μας απασχολήσει το ποιητικό ρεύμα του παρνασσισμού και ιδιαίτερα η πρόσληψη της αρχαιότητας από αυτό. Θα επιχειρήσουμε να συνδυάσουμε τη μελέτη αυτή με τη δική μας πραγματικότητα, εξερευνώντας τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουμε σήμερα την αρχαιότητα και κάνοντας τη δική μας πρόταση για τη σχέση με αυτό. Για τον δεύτερο αυτόν στόχο θα εστιάσουμε στα αρχαία μνημεία της περιοχής μας. Τελικός στόχος του σεναρίου θα είναι η δημιουργία μιας πρότασης προβολής κάποιου ή κάποιων από τα μνημεία αυτά, που θα αξιοποιεί τόσο τις δυνατότητες που θέτουν στη διάθεσή μας τα ψηφιακά εργαλεία και το Web 2.0 όσο και τον ποιητικό λόγο των παρνασσιστών.

Το σενάριο από δω και πέρα εξελίσσεται έχοντας κατά νου ένα σχολείο της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά αλλά προφανώς έχει ενδιαφέρον να εφαρμοστεί εστιάζοντας στους αρχαιολογικούς χώρους που βρίσκονται στην περιοχή όπου κατοικεί η συγκεκριμένη ομάδα μαθητών: σκοπός είναι να αισθανθούν οικεία με τους χώρους αυτούς τα παιδιά, να γίνουν οι χώροι αυτοί ένας από τους δικούς τους τόπους.

Η δεύτερη ατομική εργασία που τους ανατίθεται σχετίζεται με τον παραπάνω στόχο και αφορά τη διερεύνηση των στάσεων των ίδιων των μαθητών απέναντι στους αρχαιολογικούς χώρους. Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές στο διάστημα που

θα μεσολαβήσει μέχρι την επόμενη συνάντηση να στείλουν σε tweet τη δική τους απάντηση για να συμπληρώσουν τη φράση «Όταν πηγαίνω σε μουσείο και αρχαιολογικό χώρο...», την οποία αναρτά στον δικό του λογαριασμό twitter. Επιλέγεται το twitter ως περιβάλλον άμεσης επικοινωνίας, όπου η αναγκαστικά σύντομη διατύπωση θα συμπυκνώσει τις σκέψεις των μαθητών αλλά και θα πυροδοτήσει –ελπίζουμε– τον διάλογο εκτός διδακτικού χώρου και χρόνου και θα ευαισθητοποιήσει τους μαθητές απέναντι στον τρόπο με τον οποίο αισθάνονται οι ίδιοι προς το αρχαίο παρελθόν. Παρατηρείται συχνά, όταν ρωτηθούν οι μαθητές για τη στάση τους απέναντι σε κάτι το οποίο θεωρούν πως το σχολείο απορρίπτει ή εγκρίνει, να προσαρμόζουν αντίστοιχα και τις απαντήσεις τους: επιχειρείται λοιπόν εδώ η έξοδος προς έναν χώρο που δεν ταυτίζεται με την «κλασική» σχολική τάξη, έναν ψηφιακό χώρο τον οποίο δεν έχουν καταγράψει ως σχολικό και στον οποίο ίσως θα μπορούσαν πιο ελεύθερα να παρατηρήσουν τις στάσεις τους και να εκφράσουν τις απόψεις τους. Θα μπορούσε πάντως να χρησιμοποιηθεί και οποιοδήποτε άλλο περιβάλλον κοινωνικής δικτύωσης ή διαδικτυακής επικοινωνίας νιώθουν εξοικειωμένοι μαθητές και εκπαιδευτικός, π.χ. σχόλιο στο Wiki ή σε ψηφιακή τάξη, ακόμη και μια απλή λίστα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Κάπου εδώ κλείνει η πρώτη ώρα της εφαρμογής.

Β' φάση-Ανάγνωση: τρεις (3) διδακτικές ώρες, εργαστήριο πληροφορικής

2^η, 3^η & 4^η ώρα

Στην έναρξη και των τριών αυτών ωρών οι ομάδες συγκεντρώνονται πάλι στο εργαστήριο της πληροφορικής και παίρνουν θέση μπροστά στους σταθμούς εργασίας. Υπενθυμίζουμε στους μαθητές πως στόχος είναι να συναγάγουν τα χαρακτηριστικά του παρνασσιισμού από μια συστάδα ποιημάτων της γενιάς του 1880 που θα τους δοθούν προς μελέτη: τα χαρακτηριστικά αυτά θα αποτυπωθούν σε δύο κείμενα, ένα ακαδημαϊκού τύπου και ένα πολυτροπικό, συγκεκριμένα σε ένα [ινφογράφημα](#). Τόσο στην αρχική συζήτηση όσο και κατά τη διάρκεια της συγγραφής των κειμένων θα

επιμείνουμε στην ανάδειξη των διαφορών μεταξύ των δύο κειμενικών ειδών. Είναι αρκετά πιθανό να μη γνωρίζουν οι μαθητές μας τι είναι το infoγράφημα, γι' αυτό και ρωτούμε τι καταλαβαίνουν από τον νεοπαγή αυτόν όρο. Είναι αρκετά πιθανό να εντοπίσουν ήδη από την ονομασία τον κεντρικό ρόλο που έχει η πληροφορία σε αυτού του είδους τα κείμενα και η διαγραμματική απεικόνιση που υπονοείται με το δεύτερο συνθετικό.

Στη συνέχεια, προβάλλουμε στην οθόνη προβολικού μηχανήματος συνδεδεμένου με τον υπολογιστή [infoγράφημα](#) της *Καθημερινής* σχετικά με την εκπαίδευση στην Ελλάδα και ζητούμε από τα παιδιά να παρατηρήσουν το κείμενο συγκεντρώνοντας όσα χαρακτηριστικά του μπορούν. Πιστεύουμε ότι αρκετά εύκολα τα παιδιά θα παρατηρήσουν τη συνύπαρξη λεκτικού κειμένου, εικόνων και διαγραμμάτων, την έμφαση στην πληροφορία, το γεγονός πως η πληροφορία οπτικοποιείται έντονα, πως υπάρχει μεγάλη φροντίδα για την εικαστική παρουσίαση του κειμένου. Στη συνέχεια προβάλλεται ένα δίλεπτο [απόσπασμα](#) από βίντεο σχετικά με τα infoγραφήματα στο οποίο επαληθεύεται ό,τι έχει ακουστεί από τα παιδιά ως εκείνη τη στιγμή, ενώ συμπληρώνονται και νέα στοιχεία: μας ενδιαφέρει να επισημανθεί κυρίως η ευκολία με την οποία μπορεί κανείς να αναρτήσει ένα infoγράφημα σε διαδικτυακούς χώρους ή να περιλάβει υπερσυνδέσμους προς αυτό· με λίγα λόγια το infoγράφημα είναι ένα κειμενικό είδος το οποίο δημιουργήθηκε όχι για να υπάρξει έντυπα (αν και συναντάται και σε έντυπη μορφή) αλλά κυρίως για τις επικοινωνιακές ανάγκες του διαδικτύου.

Δίνουμε επίσης προς ανάγνωση [απόσπασμα](#) από έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. για την ελληνική εκπαίδευση και ρωτούμε τα παιδιά ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός κειμένου ακαδημαϊκού τύπου, όπως είναι οι εργασίες τις οποίες τους ζητείται να παραδίδουν στα πλαίσια του σχολείου, όπως τα κείμενα που τους ανατίθενται συνήθως προς μελέτη: πιστεύουμε πως τα παιδιά εύκολα θα εντοπίσουν – βοηθούμενοι και από την εμπειρία τους– το επίσημο λεξιλόγιο, τη χρήση ορολογίας, τον υποταγμένο λόγο, την αυστηρή παραγραφοποίηση, τη χρήση παθητικής

σύνταξης, την προσπάθεια για λογική συνοχή περιόδων και παραγράφων, τον χωρισμό σε κεφάλαια και υποκεφάλαια. Αν δεν καταφέρουν να τα εντοπίσουν, εφιστούμε την προσοχή τους με κατάλληλες ερωτήσεις. Ίσως εμείς χρειαστεί να δώσουμε παραδείγματα για την ονοματοποίηση που παρατηρείται σε αυτού του είδους τα κείμενα.

Ενδιαφέρον θα είναι επίσης να επισημάνουμε στα παιδιά ότι και στα «παραδοσιακά» γραπτά κείμενα εντοπίζεται ένας βαθμός πολυτροπικότητας: το μέγεθος της γραμματοσειράς, η χρήση διαφορετικών γραμματοσειρών, ο τυπογραφικός τονισμός κάποιων στοιχείων, η χρήση συμβόλων είναι στοιχεία πολυτροπικά τόσο δεδομένα που έχουν φυσικοποιηθεί και δεν τα αντιλαμβανόμαστε ως τέτοια. Στη συζήτησή μας θα πρέπει να αξιοποιηθεί και ο διαφορετικός τρόπος με τον οποίο προσεγγίζουμε ως αναγνώστες κάθε κειμενικό είδος: η ανάπτυξη του ινφογραφήματος στον χώρο και όχι στον χρόνο, η μη γραμμική ανάγνωση που απαιτεί ένα κείμενο με υπερσυνδέσμους, η ενδεδειγμένη ανάγνωση που απαιτεί ένα ακαδημαϊκού τύπου κείμενο, ο μη λεκτικός τρόπος με τον οποίο μας δίνονται πληροφορίες σε ένα πολυτροπικό κείμενο είναι στοιχεία σημαντικά για την κατασκευή των αναγνωστικών ταυτοτήτων που απαιτεί η επικοινωνιακή πραγματικότητα του διαδικτύου.

Για τη δημιουργία ινφογραφήματος προτείνεται εδώ η εφαρμογή [Pictochart](#). Ίσως χρειαστεί κάποιος χρόνος για να εξοικειωθούν τα παιδιά με την εφαρμογή αλλά εν πάση περιπτώσει δε μας ενδιαφέρει να είναι άψογο το τελικό προϊόν αλλά να πειραματιστούν οι μαθητές με τον τρόπο αυτόν διατύπωσης πληροφοριών, με τον τρόπο αυτό σύνθεσης κειμένων. Αν θεωρούμε πως η ομάδα παιδιών με την οποία δουλεύουμε δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην αξιοποίηση της εφαρμογής αυτής εντός του χρονικού διαστήματος που έχουμε στη διάθεσή μας, τότε μπορούμε να ζητήσουμε να φτιάξουν άλλο είδος πολυτροπικού κειμένου, για παράδειγμα μια παρουσίαση σε αρχείο παρουσίασης, με την οποία είναι εξοικειωμένα πολύ περισσότερα παιδιά. Στην περίπτωση βέβαια αυτή πρέπει να αναπροσαρμόσουμε και

τους στόχους μας, μιας και πρόκειται για κείμενο που προορίζεται για προφορική παρουσίαση, ενώ το ινφογράφημα είναι κείμενο που προορίζεται για ανάγνωση.

Θα μπορούσε βέβαια να υποστηρίξει κανείς –και όχι άδικα– ότι καταχρηστικά χρησιμοποιούμε εδώ το ινφογράφημα, μιας και το είδος αυτό κειμένου χρησιμοποιείται κυρίως για την αποτύπωση διαγραμμάτων και ποσοτικών στοιχείων. Ενδιαφέρει όμως να καταπιαστούν τα παιδιά με ένα κείμενο πολυτροπικό που προορίζεται για ανάγνωση και το οποίο έχει αναπτυχθεί κυρίως στον χώρο του διαδικτύου, ώστε να αναδειχθούν οι διαφορές από ένα παραδοσιακό γραπτό κείμενο, συγκεκριμένα εδώ μια εργασία ακαδημαϊκού τύπου.

Ρωτούμε σε ποια περίπτωση θα προτιμούσαν ποιον τύπο κειμένου: το ινφογράφημα θα μπορούσε να χρησιμεύσει για μια ευσύνοπτη, οπτικά ενδιαφέρουσα παρουσίαση της δουλειάς τους ή και για μια γρήγορη επανάληψή τους την περίοδο των τελικών εξετάσεων, ενώ η ακαδημαϊκού τύπου εργασία προσφέρεται για μεγαλύτερη εμβάθυνση, για ανάγνωση σε πιο επίσημο πλαίσιο, για ανάγνωση σε πλαίσιο που προϋποθέτει μεγαλύτερη ανάλυση. Ρωτούμε επίσης τους μαθητές αν υπάρχει αξιολογική διαφορά μεταξύ των δύο κειμενικών ειδών καθώς και αν θεωρούν πως στην εκπαίδευση προκρίνονται κάποια κειμενικά είδη ως αποδεκτά και σημαντικά και άλλα ως ευτελή και δευτερεύοντα: μας ενδιαφέρει να αναδειχθεί πως γραπτός και υβριδικός λόγος είναι μορφές λόγου που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές κοινωνικές πρακτικές χωρίς αυτό να συνεπάγεται και αξιολογική προτεραιότητα του ενός έναντι του άλλου. Στο σημείο αυτό βρισκόμαστε κατά πάσα πιθανότητα στο τέλος της δεύτερης ώρας του σεναρίου.

Οι δύο επόμενες ώρες της Β΄ φάσης, αν και αποτελούν μια υποενότητα με ενιαίους στόχους, καλό θα ήταν να μην είναι συνεχόμενες, ώστε να επιμηκυνθεί και ο ενδιαμέσος χρόνος, τον οποία θα πρέπει να εκμεταλλευτούν τα παιδιά για την ολοκλήρωση της εργασίας τους.

Στο ξεκίνημα της τρίτης ώρας (δεύτερης ώρας της β΄ φάσης) οι μαθητές παραπέμπονται στο [φύλλο εργασίας 1](#) το οποίο βρίσκεται αναρτημένο σε κάποια

ψηφιακή τάξη. Στη φάση αυτή δεν τους δίνονται θεωρητικά κείμενα, μιας και στόχος είναι να καταλήξουν οι μαθητές επαγωγικά στα γνωρίσματα του παρνασσιισμού, και να επαληθεύσουν στο τέλος τις εικασίες τους. Προτείνονται τα εξής ποιήματα:

Ιωάννης Γρυπάρης, «[Εστιάδες](#)»

Λορέντζος Μαβίλης, «[Καλλιπάτειρα](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ίαμβοι και ανάπαιστοι 28](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ίαμβοι και ανάπαιστοι 37](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Σατιρικά Γυμνάσματα 5](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ύμνος εις την Αθηνά](#)» (στροφή ΙΑ΄)

Κωστής Παλαμάς, «[Ύμνος στον Παρθενώνα](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ύμνος των αιώνων](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ω Πηνελόπη αγρύπνησα...](#)»

Στο φύλλο εργασίας τους ζητείται να εξετάσουν τα ποιήματα που έχουν προς μελέτη ως προς τους εξής άξονες: τα μορφικά χαρακτηριστικά του παρνασσιισμού, η σχέση του με τη δημοτική και την αποτύπωση των συναισθημάτων και τέλος η σχέση του με το αρχαίο παρελθόν. Ως προς τον πρώτο άξονα λοιπόν ζητούμε από τα παιδιά να παρατηρήσουν τα ποιήματα ως προς το μέτρο και την ομοιοκαταληξία. Αναμένεται πως οι περισσότεροι μαθητές δε θα αισθάνονται άνετα να χαρακτηρίσουν τα ποιήματα ως προς το μέτρο, μιας και είναι μάλλον απίθανο να το έχουν διδαχθεί συστηματικά στο γυμνάσιο. Παραπέμπουμε λοιπόν τους μαθητές στα αντίστοιχα λήμματα της ψηφιακής έκδοσης του *Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων* ([εδώ](#) και [εδώ](#)) καθώς και στο [λήμμα](#) για τη στιχουργία από την ενότητα «[Πρόσωπα και Θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας](#)» που φιλοξενείται στις [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#) της [Πύλης](#). Πιθανότατα οι μαθητές θα χρειαστούν τη βοήθειά μας για να διαλευκάνουν το μέτρο των ποιημάτων και να εξάγουν συμπεράσματα για τον ρόλο της μετρικής στην ποίηση των παρνασσιιστών: ζητούμε να διαβάσουν το αντίστοιχο [λήμμα](#) στο *Λεξικό* και να εφαρμόσουν την εκεί θεωρία στα ποιήματα που τους δίνονται. Στις ομάδες που δυσκολεύονται περισσότερο συνιστούμε να ξεκινήσουν

από την ομοιοκαταληξία και να προχωρήσουν στο μέτρο. Όσον αφορά το τελευταίο, αν διαπιστώσουμε ότι δυσκολεύονται πολύ, μπορούμε να δανειστούμε κάτι από την εμπειρία των ίδιων των παιδιών: μπορούμε να τους ζητήσουμε να πουν στην ολομέλεια κάποιο σύνθημα από αυτά που ακούγονται στους αθλητικούς χώρους και τα οποία συνήθως είναι έντονα ρυθμικά. Πάνω σε αυτό, σε ένα ρυθμό τον οποίο τα παιδιά έχουν βιωμένο δηλαδή, μπορούμε να τους εξηγήσουμε πώς κατασκευάζεται και –κυρίως– ποια λειτουργία έχει το μέτρο. Ζητούμε επίσης να προσέξουν ιδιαίτερα το ποίημα από τη συλλογή *Ίαμβοι και ανάπαιστοι* του Παλαμά: τι φανερώνει για τη σημασία που δίνει στον ρόλο της μετρικής στην ποίησή του το γεγονός ότι έδωσε στη συλλογή του το όνομα αυτό; Για το μέτρο θα μπορούσαν τα παιδιά να παραπεμφθούν και σε άλλα λήμματα του *Λεξικού* (π.χ. χασμωδία, συνίζηση —στο λήμμα των Ψηφίδων και τα στοιχεία αυτά συνεξετάζονται στο λήμμα της στιχουργίας) αλλά προτιμάται να μη δοθεί μεγάλος όγκος υλικού τον οποίο δε θα μπορούν ίσως να χειριστούν κατάλληλα τα παιδιά. Μας ενδιαφέρει να καταλήξουν σε κάποιες βασικές διαπιστώσεις, οι οποίες μπορούν να εξειδικευτούν σε άλλη ευκαιρία.

Όσον αφορά την ποιητική φόρμα ζητούμε να περιγράψουν τη μορφή των ποιημάτων που τους δίνονται προς μελέτη. Τους ζητείται να προσέξουν ιδιαίτερα την «Καλλιπάτειρα» του Μαβίλη και να προσπαθήσουν να αναγνωρίσουν το είδος του ποιήματος: δεν είναι απίθανο να ταυτίσουν το σονέτο από όσα έμαθαν στο γυμνάσιο. Τους δίνεται επίσης σε αντιδιαστολή η [«Ελένη»](#) του Σεφέρη, ποίημα μοντερνιστικό γραμμένο σε ελεύθερο στίχο, ώστε να μπορέσουν μέσω της σύγκρισης να καταλήξουν στην αγάπη των παρνασσιστών για τα ποιήματα σταθερής φόρμας.

Με τον ίδιο τρόπο τούς ζητείται να εργαστούν και ως προς τη γλώσσα: τι παρατηρούν ως προς τη γλώσσα την οποία χρησιμοποίησαν στα ποιήματά τους οι ποιητές της γενιάς του 1880; Συνιστά αυτό μια μετακίνηση ως προς επιλογές παλαιότερων ποιητών; Εδώ τους δίνεται σε αντιπαραβολή ένα ποίημα του ρομαντισμού, το [«Έρωτος»](#) του Αχιλλέα Παράσχου, ώστε να φανούν εντονότερα οι διαφορετικές γλωσσικές επιλογές. Ζητούμε επίσης από τους μαθητές να συζητήσουν

μεταξύ τους τι θα απαντούσαν οι ποιητές της γενιάς του 1880 σε όσα υποστηρίζει για τις γλωσσικές επιλογές του Σολωμού και του Κάλβου ο Σούτσος στο ποίημά του [«Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα»](#).

Αξιοποιούμε το ποίημα του Παράσχου για να αναδειχθεί επίσης η αντίδραση των παρνασσιστών στην υπερβολική αισθηματολογία και τον ρητορισμό των ρομαντικών. Ζητούμε από τα παιδιά να παρατηρήσουν τα ποιήματα που τους δίνονται προς μελέτη ως προς τα συναισθήματα τα οποία εκφράζουν: Ποιο είναι το γραμματικό πρόσωπο που κυριαρχεί στα ποιήματα της γενιάς του 1880, σε αντιδιαστολή και με το ποίημα του Παράσχου; Ποια συναισθήματα εκφράζει το ποιητικό υποκείμενο; Ποια στάση ψυχική κρατά το ποιητικό υποκείμενο απέναντι στα όσα βιώνει; Ζητούμε επίσης να ελέγξουν αν μπορεί να ειπωθεί για τους ποιητές της γενιάς του 1880 αυτό που χαρακτηρίζει τον γαλλικό παρνασσισμό σύμφωνα με την [εισαγωγή](#) του σχολικού εγχειριδίου: «Πρόβαλε [σημ. ο παρνασσισμός] ως έμβλημά του την απάθεια [...] με αποτέλεσμα να λείπει από τα ποιήματά τους η ζωή και η ανθρώπινη τρυφερότητα».

Ζητείται τέλος στο φύλλο εργασίας να ασχοληθούν με την αποτύπωση της αρχαιότητας στα προς μελέτη ποιήματα. Οι μαθητές συζητούν μεταξύ τους και σημειώνουν τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται το παρελθόν στα ποιήματα που μελέτησαν και τα συστατικά του παρελθόντος (ιστορικά πρόσωπα, μύθοι, θεσμοί, ήθη, αξίες, υλικό παρελθόν) που αξιοποιούνται. Καλούνται επίσης να σκεφτούν σχετικά με το τι αποζητά στο παρελθόν το ποιητικό υποκείμενο, ποια συναισθήματα, ποιες σκέψεις ή ανάγκες προβάλλονται σε αυτό; Ζητούμε επίσης από τους μαθητές να μελετήσουν στην ενότητα [Ιστορία και νεοελληνική λογοτεχνία](#) των [Ψηφίδων](#) το ιστορικό πλαίσιο της εποχής στην οποία γράφθηκαν τα παραπάνω ποιήματα και να συζητήσουν τον τρόπο με τον οποίο αυτό επηρέασε την πρόσληψη της αρχαιότητας. Πτώχευση του 1893 και Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος, ήττα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, η ανάπτυξη των αρχαιογνωστικών σπουδών στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι μεγάλες αρχαιολογικές

ανακαλύψεις στην Ελλάδα την ίδια περίοδο: ωθούν τα γεγονότα αυτά την ελληνική κοινωνία και μαζί με αυτήν τους ποιητές να αναζητήσουν κάποιες απαντήσεις στο αρχαίο παρελθόν; Ας επισημανθεί και πάλι εδώ πως πρέπει να φροντίσουμε να μη δοθεί στα παιδιά η εντύπωση πως οι έλληνες παρνασιστές ασχολήθηκαν μόνο με το αρχαίο παρελθόν: στο τέλος λοιπόν της διδακτικής αυτής ενότητας καλό θα ήταν να παραπεμφθούν και σε άλλα παρνασιστικά ποιήματα με περιεχόμενο διαφορετικό.

Οι τρεις ώρες που αφιερώνονται στη φάση αυτή επιβάλλουν βέβαια να ασχοληθούν τα παιδιά με την ολοκλήρωση των εργασιών που τους ανατίθενται και εκτός διδακτικών ωρών. Αν θεωρούμε πως η ομάδα παιδιών με την οποία δουλεύουμε είναι απίθανο να ανταποκριθεί επαρκώς, τότε μπορούμε να αναθέσουμε σε καθεμιά την ανίχνευση μιας μόνο όψης των παρνασικών επιρροών και να προστεθεί κάποια φάση παρουσίασης, κατά την οποία οι ομάδες μελετούν και τα αποτελέσματα της εργασίας των υπολοίπων. Με τον τρόπο αυτό παίρνει και ξεχωριστό νόημα η εργασία που τους ανατίθεται, να συνθέσουν δηλαδή κείμενο ακαδημαϊκού τύπου και ινφογράφημα, μιας και τα δύο αυτά κείμενα θα αποτελέσουν υλικό μελέτης και των υπόλοιπων ομάδων. Όσον αφορά την πρόσληψη της αρχαιότητας πάντως, θεωρούμε ότι με το θέμα αυτό πρέπει να καταπιαστούν όλες οι ομάδες, μιας και αυτός είναι ο θεματικός άξονας που διατρέχει ολόκληρο το σενάριο.

Σε πρώτη φάση οι μαθητές κρατούν σημειώσεις στη διάρκεια της συνεργατικής μελέτης τους: μπορούν είτε να κρατήσουν γραπτές σημειώσεις είτε να χρησιμοποιήσουν κάποιο πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου είτε να κρατήσουν σημειώσεις σε κάποιο διαδικτυακό συνεργατικό περιβάλλον στο οποίο θα μπορούν να έχουν πρόσβαση όλα τα μέλη και ασύγχρονα. Στο τέλος του φύλλου εργασίας 1 παραπέμπονται στο λήμμα του *Λεξικού λογοτεχνικών όρων* για τον παρνασισμό και στο αντίστοιχο λήμμα της ενότητας [«Πρόσωπα και Θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»](#) για να ελέγξουν τα συμπεράσματα της μέχρι τώρα μελέτης τους: τροποποιούν τις σημειώσεις τους με βάση όσα διαβάζουν εκεί, ανασκευάζουν τις εικασίες τους αν εντοπίσουν κάποιο σημείο το οποίο παρανόησαν. Όσον αφορά την

ενότητα [«Πρόσωπα και Θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»](#) ζητείται από τους μαθητές να εκμεταλλευτούν τις εσωτερικές υπερσυνδέσεις, οι οποίες οδηγούν σε άλλα λήμματα, για μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της πορείας της γενιάς του 1880 και των παρνασσιστικών της επιρροών. Μετά την ολοκλήρωση της επεξεργασίας των κειμένων, οι σημειώσεις συντίθενται σε κείμενο: εξ αρχής έχουμε συζητήσει –αλλά και υπενθυμίζουμε στα παιδιά κατά τη διάρκεια της τελικής τους εργασίας– πως πρόκειται για κείμενα που ακολουθούν διαφορετικές συμβάσεις και έχουν διαφορετικούς στόχους και επομένως θα πρέπει να προσαρμοστούν ανάλογα.

Σε όλη τη διάρκεια των τριών αυτών ωρών ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει όπου του ζητηθεί, διαλευκαίνει σημεία που ενδεχομένως προβληματίζουν τα παιδιά, θέτει ερωτήσεις που ανοίγουν νέες οπτικές ή που αναδεικνύουν τυχόν αδιέξοδα στην πορεία που έχουν ακολουθήσει οι μαθητές. Ο βαθμός παρέμβασής του είναι αντιστρόφως ανάλογος με τον βαθμό εξοικείωσης των μαθητών με αυτόν τον τρόπο εργασίας.

Ο χρονικός ορίζοντας παράδοσης της εργασίας τους είναι η λήξη της τρίτης ώρας: στο ενδιάμεσο μεταξύ των διδακτικών ωρών οι μαθητές αναρτούν τις σημειώσεις τους στο Wiki, όπου έχουν πρόσβαση ο εκπαιδευτικός αλλά και όποια μέλη των άλλων ομάδων το επιθυμούν. Με σχόλια στη σελίδα όπου είναι αναρτημένα τα κείμενα τους ο εκπαιδευτικός δίνει ανατροφοδότηση στους μαθητές. Οι εργασίες αναρτώνται και ολοκληρωμένες στο Wiki και οι μαθητές καλούνται να σχολιάσουν γραπτώς –με τη δυνατότητα που δίνει το Wiki– τα κείμενα των συμμαθητών τους: όχι μόνο ως προς την επάρκεια και την ευστοχία του περιεχομένου αλλά και ως προς την αρτιότητα και την καταλληλότητα των κειμένων που κλήθηκαν να γράψουν.

Σε εφαρμογή κατά την οποία θα μπορούσαν να διατεθούν περισσότερες ώρες μπορεί να υπάρξει κι ένα στάδιο προφορικής παρουσίασης των εργασιών που προέκυψαν από την έρευνα των παιδιών: σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα πρέπει βέβαια να ληφθεί υπόψη ότι κανένα από τα κείμενα που ανατέθηκαν στα παιδιά δεν

προορίζεται για προφορική παρουσίαση κι επομένως θα πρέπει η εργασία τους να προσαρμοστεί ανάλογα.

Ως ατομική εργασία –και με μια μικρή διάθεση αξιολόγησης της μέχρι τώρα πορείας– ανατίθεται στα παιδιά να γράψουν ένα μικρό ποίημα με θέμα την αρχαιότητα και ακολουθώντας τον τρόπο των παρνασιστών. Λαμβάνοντας δηλαδή υπόψη τα χαρακτηριστικά στα οποία κατέληξαν τις προηγούμενες ώρες τους ζητείται να γράψουν ένα σύντομο ποίημα –θα μπορούσε να είναι και ένα απλό τετράστιχο– όπου θα αποτυπώνουν οι ίδιοι το δικό τους βλέμμα προς το αρχαίο παρελθόν. Τα ποιήματα μπορούν να αναρτηθούν σε σελίδα που θα φτιαχτεί για τον σκοπό αυτό στο Wiki ή θα μπορούσαν και να κυκλοφορήσουν μεταξύ των μαθητών και του εκπαιδευτικού μέσω του twitter. Σκοπός της δραστηριότητας να αποτυπωθεί τι έχουν κατανοήσει τα παιδιά μέχρι τώρα από τη μελέτη των γνωρισμάτων της παρνασσικής ποίησης.

Γ' φάση-μετά την ανάγνωση: τέσσερις (4) διδακτικές ώρες, (εργαστήριο πληροφορικής)

5^η ώρα (εργαστήριο της πληροφορικής)

Οι μαθητές προσέρχονται και πάλι στο εργαστήριο της πληροφορικής. Στην οθόνη προβολικού μηχανήματος συνδεδεμένου με υπολογιστή ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τα tweets των μαθητών σχετικά με την στάση τους όταν βρίσκονται σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο: τα tweets μπορούν να συγκεντρωθούν σε ένα αρχείο παρουσίασης ή, αν μπορούν να απομονωθούν μονολεκτικές απαντήσεις, να αποτυπωθούν σε ένα συννεφόλεξο ή να αναρτηθούν σε έναν διαδικτυακό πίνακα σημειώσεων, όπως [εδώ](#). Μας ενδιαφέρει πάντως να είναι μια συμπυκνωμένη, οπτικοποιημένη απόδοση της ανταπόκρισης των μαθητών απέναντι στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους. Ζητούμε από τα παιδιά να σχολιάσουν το κείμενο αυτό και να αναφερθούν λεπτομερέστερα στη δική τους στάση. Τι είναι αυτό που τους αρέσει και τι αυτό που δεν τους αρέσει; Πώς αισθάνονται μέσα σε μουσεία και

αρχαιολογικούς χώρους; Είναι χώροι στους οποίους αισθάνονται άνετα; Θα διάλεγαν ποτέ έναν τέτοιο χώρο για να δώσουν ραντεβού με τον καλό τους ή για να πάνε βόλτα με τους φίλους τους; Τι προσδοκίες έχουν πηγαίνοντας σε έναν αρχαιολογικό χώρο; Έχουν κάποιο αγαπημένο τέτοιο μέρος; Θυμούνται κάποια φορά που οι προσδοκίες τους διαψεύστηκαν, είτε θετικά είτε αρνητικά; Διαβάζουν τα περιγραφικά κείμενα στις ταμπέλες σήμανσης των μουσειακών εκθεμάτων και των αρχαιολογικών χώρων; Πώς νιώθουν όταν διαβάζουν τέτοια κείμενα; Έλκουν το ενδιαφέρον τους; Έχουν διαβάσει κάποιον αρχαιολογικό οδηγό; Στη φάση αυτή περνούμε από τα παιδιά διάφορους αρχαιολογικούς οδηγούς, κατά προτίμηση της περιοχής με την οποία θα ασχοληθούν στη συνέχεια, και τους ζητούμε να εντοπίσουν κάποια χαρακτηριστικά του είδους: κείμενα πολυτροπικά, λεπτομερής περιγραφική απόδοση μνημείων και εκθεμάτων, έμφαση στην ακριβολογία και την κυριολεξία, φωτογραφίες ρεαλιστικές που προσπαθούν να απεικονίσουν (ουδέτερα;) και όχι να σχολιάσουν, διαγράμματα και κατόψεις επεξηγηματικές.

Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε στα παιδιά πως τα νέα ψηφιακά περιβάλλοντα ανοίγουν νέες δυνατότητες στους επισκέπτες μουσείων και αρχαιολογικών χώρων: δίνουν για παράδειγμα τη δυνατότητα για ψηφιακές επισκέψεις όπως στον [ιστότοπο](#) του αρχαιολογικού πάρκου του Δίου στην οποία και τους παραπέμπουμε. Ζητούμε από τους μαθητές να περιηγηθούν για λίγα λεπτά στον ιστότοπο και να συζητήσουμε τις διαφορές που εντοπίζουν σε σχέση με τον αρχαιολογικό οδηγό: η δυνατότητα που δίνουν οι νέες τεχνολογικές εφαρμογές για μια περισσότερο «βιωματική» εμπειρία (π.χ. με τα πανοράματα και την εικονική ανασκαφή), ο ρόλος των συνδέσμων, του μενού πλοήγησης και του χάρτη της ιστοσελίδας στην αλληλουχία του κειμένου. Σκοπός της συζήτησης είναι να αναδειχθεί η διαφορετικότητα των διαδικτυακών κειμένων αλλά και να διαφανεί καθαρότερα ότι οι τεχνολογικές δυνατότητες τροποποιούν την εμπειρία μας ως επισκεπτών μουσείων και αρχαιολογικών χώρων.

Παραπέμπουμε επίσης τους μαθητές σε σελίδα ψηφιακής τάξης όπου φιλοξενούνται αποσπάσματα από μελετήματα του Δημηρούλη και του Μαστροδημήτρη για την πρόσληψη του Παλαμά από τους νεότερους μελετητές και αναγνώστες (βλ. [παράρτημα](#)). Τα αποσπάσματα είναι ανακτημένα από την ενότητα [«Πρόσωπα και Θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»](#) των [Ψηφίδων](#) και θα μπορούσαμε να παραπέμψουμε απευθείας εκεί αλλά λόγω χρονικού περιορισμού θέλουμε να εστιάσουμε σε συγκεκριμένα, συντομότερα αποσπάσματα από αυτά που φιλοξενούνται στην ιστοσελίδα. Χωρίς να προχωρήσουμε σε ιδιαίτερη ερμηνεία της πρόσληψης της ποίησης του Παλαμά, μας ενδιαφέρει να αναδειχθεί η υποχώρηση του Παλαμά από τις προτιμήσεις των αναγνωστών. Ρωτούμε τα παιδιά αν ισχύει και για τους ίδιους αυτό που περιγράφεται στα αποσπάσματα που διάβασαν: τους συγκίνησε, τους άγγιξε προσωπικά κάποιο από τα ποιήματα που διάβασαν; Θεωρούν πως κάποιο τους αφορά με τρόπο πιο προσωπικό; Δεν τίθεται βέβαια εδώ ζήτημα να διαψεύσουν ή να επιβεβαιώσουν την άποψη των μελετητών για την πρόσληψη της παλαμικής ποίησης, μας ενδιαφέρει όμως να διατυπώσουν την προσωπική τους αρέσκεια ή απαρέσκεια, γιατί αυτήν θα προσπαθήσουμε να αξιοποιήσουμε από δω και πέρα.

Επισημαίνουμε λοιπόν στους μαθητές πως υπάρχει κι ένας δεύτερος τρόπος με τον οποίο συναντιούνται οι ποιητές της γενιάς του 1880 με την αρχαιότητα: όχι μόνο κάποιοι από αυτούς εμπνεύστηκαν από αυτήν και έγραψαν ποιήματα εμπνευσμένα από το αρχαίο παρελθόν αλλά επιπλέον βρίσκονται σήμερα να αντιμετωπίζονται με έναν τρόπο «μουσειακό», είναι καταδικασμένοι σε «αφωνία», παρόμοια με την ιδιότυπη σιωπή στην οποία είναι συχνά καταδικασμένα και τα κατάλοιπα του αρχαίου παρελθόντος: με εγνωσμένο κύρος αλλά χωρίς προσωπική, βιωμένη σχέση με εμάς. Πώς θα μπορούσαμε λοιπόν να δώσουμε την ευκαιρία στους δυο αυτούς εξόριστους να μας μιλήσουν; Τι θα έκαναν οι ίδιοι για να γνωρίσουν ένα μνημείο της περιοχής τους, να το παρουσιάσουν, να το προβάλλουν στους συνομηλίκους τους, ποιος τρόπος θα ήταν κατά τη γνώμη τους αποτελεσματικός, με ποιον τρόπο πιστεύουν ότι θα έπρεπε να τους «απευθυνθεί» ένα μνημείο για να

ελκύσει το ενδιαφέρον τους; Πώς θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν οι στίχοι των ποιητών της γενιάς του 1880; Ποιες σκέψεις δικές τους σημερινές θα ήθελαν να προβάλουν στην αρχαιότητα αλλά και πάνω στους στίχους των ποιητών; Πώς θα ήθελαν να τα «φωτίσουν»;

Αναλαμβάνουν λοιπόν οι ομάδες των παιδιών τις επόμενες τρεις ώρες να βρουν έναν τρόπο να αναδείξουν τα αρχαιολογικά μνημεία της περιοχής με τη συνδρομή των ποιητών της γενιάς του 1880 και με στόχο να «μεταφράσουν» τόσο το αρχαίο παρελθόν όσο και τους αρχαιότεμους στίχους των παρνασσιστών στη δική τους γλώσσα. Η 6^η και 7^η ώρα θα αφιερωθεί κατά το μεγαλύτερο μέρος στη μελέτη του διαδικτυακού υλικού που υπάρχει για τον Πειραιά και την κατασκευή της πρότασης των παιδιών, ενώ η 8^η ώρα στην περιήγηση τους στη δουλειά των υπολοίπων και στη συζήτηση της ολομέλειας.

Οι προτάσεις που θα γίνουν στη συνέχεια του σεναρίου είναι απλώς ενδεικτικές: θα είναι προφανώς ένδειξη για την επιτυχή πορεία του να προτείνουν οι ίδιοι οι μαθητές τρόπους για την ανάδειξη των μνημείων της περιοχής τους, οι οποίοι μπορούν να υιοθετηθούν και να εφαρμοστούν. Αν δεν υπάρξει ανταπόκριση εκ μέρους των παιδιών –ή και ανεξάρτητα από τις δικές τους προτάσεις– μπορούμε να προσθέσουμε κι εμείς τις δικές μας. Μπορούν λοιπόν τα παιδιά να φτιάξουν τη σελίδα ενός μνημείου στο [Facebook](#), να σχεδιάσουν και να ηχογραφήσουν μια ακουστική ξενάγηση σε κάποιον αρχαιολογικό χώρο ή στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Πειραιά χρησιμοποιώντας κάποιο πρόγραμμα ηχογράφησης (εδώ προτείνεται το [Audacity](#)) και να την αναρτήσουν σε κάποιο διαδικτυακό αποθετήριο podcast (εδώ προτείνεται το [soundcloud](#)), να φτιάξουν μια σειρά από ψηφιακές (ή και όχι) κάρτες που θα απεικονίζουν τόπους ή αντικείμενα αρχαιολογικού ενδιαφέροντος του Πειραιά (εδώ προτείνεται το [smilebox](#)) και να τις διαμοιράσουν στην προσωπική τους λίστα ταχυδρομείου, θα μπορούσαν να φτιάξουν έναν μικρό αρχαιολογικό οδηγό στο [Issuu](#), να προτείνουν στο [Google Earth](#) μια αρχαιογνωστική διαδρομή του Πειραιά. Η σελίδα στο [Facebook](#) θα μπορούσε να χρησιμεύσει και ως ένας ενοποιητικός χώρος

των επιμέρους δράσεων των μαθητών. Στη φάση αυτή οι ομάδες είναι δυνατό να οριστούν εκ νέου με κριτήριο το με τι θα άρесе στα παιδιά να ασχοληθούν στη φάση αυτή καθώς και την άνεση καθενός στα τεχνολογικά εργαλεία τα οποία καλούνται να χρησιμοποιήσουν.

6^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Οι μαθητές συγκεντρώνονται και πάλι στο εργαστήριο της πληροφορικής και παίρνουν θέση στους σταθμούς εργασίας ανά ομάδες. Κάθε ομάδα έχει επιλέξει από την προηγούμενη φορά την εργασία που θα εκπονήσει και την ώρα αυτή κινείται προσανατολισμένη σε αυτήν. Παραπέμπονται στο φύλλο 2 όπου τους προτείνονται διάφοροι δικτυακοί τόποι για τους χώρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος του Πειραιά. Οι σχετικές ιστοσελίδες δεν είναι πολλές και αυτό βέβαια δημιουργεί κάποιους περιορισμούς, οι οποίοι θα μπορούσαν να αρθούν με την παροχή και έντυπης βιβλιογραφίας προς τα παιδιά. Θα μπορούσε και να ζητηθεί να αναζητήσουν τα ίδια τα παιδιά σχετικό υλικό σε κάποια κοντινή βιβλιοθήκη: αυτό βέβαια λαμβάνοντας υπόψη τα εν δυνάμει προσκόμματα και προφανώς τον βαθμό προθυμίας των ίδιων των παιδιών. Θα μπορούσε επίσης να ανατεθεί στα ίδια τα παιδιά να συγκεντρώσουν σχετικό υλικό στο διαδίκτυο, αν και αυτό προϋποθέτει να διατεθεί περισσότερος χρόνος με όποιες συνέπειες θα έχει αυτό στην οργάνωση αυτής της διδακτικής ώρας. Εν πάση περιπτώσει το συγκεκριμένο σενάριο σχεδιάζεται λαμβάνοντας υπόψη πως τα παιδιά θα περιοριστούν στις υπάρχουσες ιστοσελίδες, οι οποίες είναι οι εξής:

- Το λήμμα για το [αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά](#) από τον ιστότοπο του Οδυσσέα
- Η ιστοσελίδα για [αρχαιολογικούς χώρους του Πειραιά](#) από τον Δήμο Πειραιά
- Ο [ιστότοπος](#) του Κοινωφελούς Ιδρύματος Ι. Λάτση όπου φιλοξενούνται ψηφιοποιημένοι αρχαιολογικοί οδηγοί ελληνικών μουσείων, μεταξύ των οποίων και ο αρχαιολογικός οδηγός του πειραιϊκού μουσείου
- Το λήμμα για το [Σηράγγειο σπήλαιο](#) από τον ιστότοπο του Οδυσσέα

- Η ιστοσελίδα για το [αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά](#) από τον ιστότοπο του Οδυσσέα
- [Άρθρο παρουσίασης του μουσείου](#) από τον έφορο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά στο περιοδικό «Αρχαιολογία και Τέχνες»
- [Άρθρο](#) για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων του Πειραιά που φιλοξενείται στον ιστότοπο της [Monumenta](#)
- [Άρθρο](#) στο *Βήμα* για το αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά

Τα παιδιά μελετούν το υλικό που έχουν στη διάθεσή τους υπό το πρίσμα της δράσης που ενδιαφέρονται να σχεδιάσουν για την προβολή του χώρου ή του αντικείμενου που έχουν επιλέξει. Κρατούν σημειώσεις όπως και προηγουμένως: είτε έντυπα είτε χρησιμοποιώντας κάποιο πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου είτε αξιοποιώντας κάποιο διαδικτυακό συνεργατικό περιβάλλον. Ενθαρρύνονται να σκεφτούν τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να συνδυαστούν οι αρχαιογνωστικές πληροφορίες με τους στίχους των παρνασσιστών ποιητών: θα χρησιμεύσουν κάποιοι στίχοι ως προμετωπίδα στις ψηφιακές τους κάρτες, θα αξιοποιηθεί κάποιο από τα μυθικά πρόσωπα που αναφέρονται στα ποιήματα ή και το ίδιο το ποιητικό υποκείμενο ως ξεναγός στην ακουστική ξενάγηση ή στον αρχαιολογικό οδηγό που θα συντάξουν, θα αναγράφουν και θα σχολιάζουν κάποιους στίχους στον «τοίχο» τους στο [Facebook](#); Ο τρόπος με τον οποίο θα χρησιμοποιήσουν τα παιδιά τους στίχους των ποιητών θα αποκαλύψει κατ' ουσία και την ερμηνεία τους επί των ποιημάτων. Είναι ακόμη κι ένας τρόπος να οικειοποιηθούν τα παιδιά την ποίηση των παρνασσιστών, να την αισθανθούν δική τους και να τη χρησιμοποιήσουν με τρόπο που να την εντάσσει κάπως οργανικότερα στον δικό τους λόγο, να την αξιοποιεί στα πλαίσια του δικού τους ιδιώματος.

Ο εκπαιδευτικός κινείται μεταξύ των ομάδων, ενθαρρύνει, παρεμβαίνει όπου του ζητηθεί, επιλύει τυχόν απορίες στην κατανόηση των πληροφορικών σχετικά με τα κατάλοιπα του αρχαίου παρελθόντος του Πειραιά, ακούει τις ιδέες των ομάδων και

προσπαθεί να κρατήσει τους μαθητές εστιασμένους στον τελικό τους στόχο, αν διαπιστώσει τάσεις αποπροσανατολισμού.

Μέχρι την επόμενη φορά ζητείται από τους μαθητές να ξεκινήσουν την τελική τους εργασία: είναι αρκετά πιθανό η μια ώρα που προβλέπεται για την εκπόνηση της εργασίας να μην επαρκέσει για τις περισσότερες ομάδες και για αυτό καλό θα ήταν να ξεκινήσει η επεξεργασία του υλικού στο μεσοδιάστημα μεταξύ 6^{ης} ώρας και 7^{ης} ώρας. Άλλωστε για την ομάδα που θα κατασκευάσει τη σελίδα του [Facebook](#) –αν υπάρξει ομάδα που θα δείξει τέτοιο ενδιαφέρον– καλό θα είναι να δοθεί όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνος, ώστε να αναπτυχθεί με αναρτήσεις η σελίδα. Αν οι μαθητές συναντήσουν δυσκολίες τις οποίες δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν με ίδιες δυνάμεις, ενθαρρύνονται να ζητήσουν τη συνδρομή του εκπαιδευτικού επικοινωνώντας μαζί του είτε στη διάρκεια των ενδιάμεσων σχολικών ωρών είτε ασύγχρονα, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είτε με σχόλιο σε σελίδα του Wiki που ανοίγει για τον σκοπό αυτόν.

7^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Στο ξεκίνημα της 7^{ης} ώρας οι μαθητές συγκεντρώνονται στο εργαστήριο της πληροφορικής και παίρνουν θέση στους σταθμούς εργασίας ανά ομάδες. Η ώρα αυτή θα αφιερωθεί στην ολοκλήρωση της εργασίας τους: πίνουν λοιπόν το νήμα από το σημείο που το έχουν αφήσει εντωμεταξύ. Θεωρείται δεδομένο πως στο μεσοδιάστημα οι ομάδες έχουν εργαστεί για την τελική τους εργασία. Ο εκπαιδευτικός λοιπόν κινείται μεταξύ των ομάδων για να δει το σημείο στο οποίο έχει φτάσει κάθε ομάδα: αξιοποιώντας τη θέση του ως εξωτερικού παρατηρητή κάνει επισημάνσεις για τα μέχρι το σημείο εκείνο αποτελέσματα της εργασίας τους, ζητά διευκρινίσεις για τις επιλογές που έχουν κάνει τα παιδιά.

Είναι σημαντικό να εκμεταλλευτούν οι ομάδες τις ιδιαιτερότητες του περιβάλλοντος που έχουν διαλέξει για την τελική τους εργασία και σημαντικό να τους ευαισθητοποιήσει και ο εκπαιδευτικός προς την κατεύθυνση αυτή. Στην ομάδα για παράδειγμα που έχει επιλέξει να φτιάξει έναν ψηφιακό αρχαιολογικό οδηγό

αξιοποιώντας εφαρμογές όπως το Issuu είναι σημαντικό να ζητηθεί από τα παιδιά να σκεφτούν τις διαφορές, τις ιδιαιτερότητες του κειμένου που προκύπτει σε ένα τέτοιο περιβάλλον από έναν έντυπο αρχαιολογικό οδηγό, όπως αυτοί τους οποίους περιεργάστηκαν στη διάρκεια της 5^{ης} ώρας. Στις ομάδες που επέλεξαν να φτιάξουν τη σελίδα ενός μνημείου ή εκθέματος στο [Facebook](#) ή να φτιάξουν μια ακουστική ξενάγηση από την άλλη είναι χρήσιμο να ζητηθεί να εξηγήσουν σε ποιους θεωρούν πως απευθύνονται ή ποια είναι τα χαρακτηριστικά του κειμένου τους σε σχέση με ένα γραπτό, έντυπο, συνεχές κείμενο. Είναι σημαντικό να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά ως προς τις δυνατότητες –και τους περιορισμούς– που τους ανοίγονται με τα νέα κειμενικά είδη και τα επικοινωνιακά περιβάλλοντα της ψηφιακής και διαδικτυακής πραγματικότητας.

Προτιμήθηκε η 7^η και 8^η ώρα να μην είναι συνεχόμενες, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στα παιδιά να εκμεταλλευτούν και το μεσοδιάστημα αυτό: η εναλλακτική αυτή βέβαια προϋποθέτει πως οι ομάδες όντως θα εργαστούν στο ενδιαμέσο διάστημα. Ζητούμε από τις ομάδες να έχουν ολοκληρώσει τις εργασίες τους ως την επόμενη φορά και να περιηγηθούν στη δουλειά των υπόλοιπων ομάδων: για την ανακοίνωση της ολοκλήρωσης κάθε ομαδικής εργασίας και για οδηγίες σχετικά με το πού θα την εντοπίσουν ο εκπαιδευτικός και όσοι μαθητές θελήσουν να περιηγηθούν στη δουλειά των μαθητών τους και να αφήσουν κάποιο σχετικό σχόλιο ανοίγει σελίδα στην ψηφιακή τάξη όπου εργάζεται η ολομέλεια της τάξης. Ενθαρρύνουμε τους μαθητές να επισκεφθούν τη δουλειά των συμμαθητών τους πριν την επόμενη φορά με την ελπίδα ότι αυτό θα δώσει το έναυσμα για το ξεκίνημα κάποιας διαδικτυακής συζήτησης.

8^η ώρα (εργαστήριο πληροφορικής)

Η έναρξη της 8^{ης} ώρας βρίσκει και πάλι τους μαθητές συγκεντρωμένους ανά ομάδες στο εργαστήριο της πληροφορικής. Μέρος της 8^{ης} ώρας αφιερώνεται στο να περιηγηθούν οι ομάδες στη δουλειά των υπολοίπων: τα παιδιά ενθαρρύνονται να δουν πώς προσέγγισαν το θέμα άλλες ομάδες, να εντοπίσουν τους διαφορετικούς

τρόπους με τους οποίους εκμεταλλεύτηκαν το προς μελέτη υλικό, να σχολιάσουν καταρχάς μεταξύ τους τα κείμενα που προέκυψαν από την ενασχόληση των συμμαθητών τους με τη θεματική ενότητα. Αυτό βέβαια τους έχει ζητηθεί να γίνει και στο μεσοδιάστημα μεταξύ 7^{ης} και 8^{ης} ώρας: επειδή όμως είναι αρκετά πιθανό ότι κάποιοι μαθητές θα απόσχουν από τη σχετική δραστηριότητα και επειδή είναι διατυπωμένος στόχος του σεναρίου να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές στις ιδιαιτερότητες κειμένων που ανήκουν σε διαφορετικά κειμενικά είδη και τα οποία θα προκύψουν από την επεξεργασία των μαθητών, αποφασίστηκε να ενταχθεί η περιδιάβαση στη δουλειά των υπολοίπων και στη διδακτική πορεία της 8^{ης} ώρας. Επειδή το υλικό είναι αρκετά περιορισμένο και συνεπώς οι μαθητές θα καταφέρουν κατά πάσα πιθανότητα να έχουν μια εποπτική εικόνα του θέματος, θα έχουν επομένως και τη δυνατότητα να διαπιστώσουν τις διαφορετικές προσεγγίσεις που επιβάλλει το είδος των κειμένων με το οποίο καταπιάστηκε κάθε ομάδα, τα διαφορετικά σημεία στα οποία εστίασαν ίσως οι συμμαθητές τους, τις διαφορετικές οπτικές με τις οποίες προσέγγισαν τόσο το αρχαίο παρελθόν όσο και τα ποιήματα που μελέτησαν.

Το τελευταίο τμήμα του δώρου αφιερώνεται στη συζήτηση της ολομέλειας και την αναστοχαστική συζήτηση των παιδιών. Είναι χρήσιμο οι επιμέρους συζητήσεις των ομάδων να μεταφερθούν και στο επίπεδο της ολομέλειας. Μας ενδιαφέρει να σχολιαστούν και προφορικά και να αξιολογηθούν οι τελικές εργασίες των παιδιών από τους ίδιους τους συμμαθητές τους: κριτήρια τα οποία θέτουμε είναι η αξιοποίηση του υλικού που μελέτησαν και των γνωρισμάτων κάθε κειμενικού είδους αλλά και η πρωτοτυπία στην προσέγγιση του υλικού, το αν ήταν τελικά ελκυστικό το τελικό προϊόν για τους μαθητές- αναγνώστες, αν τους έκανε να αισθανθούν ότι απευθύνεται στους ίδιους, ότι τους περικλείει στους προσδοκώμενους αναγνώστες του. Μας ενδιαφέρει επίσης στη φάση αυτή να καταθέσουν οι μαθητές σκέψεις τους σχετικά με το θέμα της ενότητας και να παρατηρηθούν –ιδανικά από τους ίδιους- μετακινήσεις ως προς αυτά τα οποία εξέφρασαν στην αρχική φάση του σεναρίου.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο εργασίας 1

Στόχος της εργασίας σας στη φάση αυτή είναι, μελετώντας μια σειρά ποιήματα της γενιάς του 1880, να ανιχνεύσετε τα παρνασσιστικά χαρακτηριστικά τους, με έμφαση στο πώς είδαν οι ποιητές της γενιάς αυτής το αρχαίο παρελθόν.

Τα κείμενα στα οποία θα αποτυπώσετε τις παρατηρήσεις σας είναι δύο: ένα ινφογράφημα και ένα κείμενο ακαδημαϊκού τύπου –θα πρέπει βέβαια να αξιοποιήσετε τις συμβάσεις κάθε κειμενικού είδους και να σεβαστείτε τα χαρακτηριστικά του, έτσι όπως τα συζητήσαμε στη διάρκεια των προηγούμενων ωρών.

Και στα δύο κείμενά σας θα πρέπει να σχολιάσετε τους εξής άξονες:

- τα μορφικά χαρακτηριστικά του παρνασσισμού
- τη σχέση της γενιάς του 1880 με τη γλώσσα
- την αποτύπωση των συναισθημάτων στα ποιήματα της γενιάς του 1880
- τη σχέση με το αρχαίο παρελθόν

Να λοιπόν τα ποιήματα στα οποία θα βασιστεί η μελέτη σας:

Ιωάννης Γρυπάρης, «[Εστιάδες](#)»

Λορέντζος Μαβίλης, «[Καλλιπάτειρα](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ίαμβοι και ανάπαιστοι 28](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ίαμβοι και ανάπαιστοι 37](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Σατιρικά Γυμνάσματα 5](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ύμνος εις την Αθηνά](#)» (στροφή ΙΑ΄)

Κωστής Παλαμάς, «[Ύμνος στον Παρθενώνα](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Υμνος των αιώνων](#)»

Κωστής Παλαμάς, «[Ω Πηνελόπη αγρύπνησα...](#)»

Να μερικές ερωτήσεις που μπορούν να σας βοηθήσουν στην επεξεργασία των ποιημάτων:

- τι παρατηρείτε ως προς τη στιχουργία των ποιημάτων που διαβάσατε;

Προσέξτε :

- τον χωρισμό σε στροφές
- τον αριθμό των στίχων σε κάθε στροφή
- τον αριθμό των συλλαβών κάθε στίχου
- τις καταληκτικές συλλαβές κάθε στίχου
- το μέτρο κάθε στίχου.

Αν έχετε απορίες, ανατρέξτε στο *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* ([εδώ](#) και [εδώ](#)) και στο [λήμμα](#) για τη στιχουργία της [Πύλης](#) (Πρόσωπα και Θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας).

- Ο Παλαμάς ονόμασε μια από τις ποιητικές του συλλογές *Ταμβοι και ανάπαιστοι*: συζητήστε τι κατά τη γνώμη σας φανερώνει ο τίτλος αυτός για τη σημασία που δίνει στον ρόλο της μετρικής στην ποίησή του;

- Προσέξτε το ποίημα του Μαβίλη «Καλλιπάτειρα»: αναγνωρίζετε αυτό το είδος ποιήματος; Συγκρίνετε επίσης την «Καλλιπάτειρα» με την «[Ελένη](#)» του Σεφέρη που ανήκει στη μοντέρνα ποίηση: τι παρατηρείτε ως προς την στιχουργία;

- Τι παρατηρείτε ως προς τη γλώσσα που χρησιμοποίησαν οι ποιητές της γενιάς του 1880; Συγκρίνετε τη γλώσσα τους με το ποίημα του Αχιλλέα Παράσχου, «[Έρως](#)», που ανήκει στη ρομαντική σχολή των Αθηνών, την ποιητική δηλαδή γενιά που προηγήθηκε. Τι παρατηρείτε; Τι πιστεύετε ότι θα απαντούσαν οι ποιητές της γενιάς

του 1880 σε όσα υποστηρίζει για τις γλωσσικές επιλογές του Σολωμού και του Κάλβου ο Σούτσος στο ποίημά του [«Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα»](#);

- Σε σύγκριση προς το ποίημα του Παράσχου τι παρατηρείτε επίσης ως προς τον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται η ψυχική διάθεση στο ρομαντικό ποίημα και τα ποιήματα της γενιάς του 1880;

Προσέξτε:

- ο το γραμματικό πρόσωπο που κυριαρχεί
- ο τα συναισθήματα που εκφράζει το ποιητικό υποκείμενο
- ο την στάση του ποιητικού υποκειμένου απέναντι σε όσα βιώνει

Πιστεύετε πως μπορεί να ειπωθεί για τους ποιητές της γενιάς του 1880 αυτό που χαρακτηρίζει τον γαλλικό παρνασσισμό σύμφωνα με την [εισαγωγή](#) του σχολικού εγχειριδίου: «Πρόβαλε [σημ. ο παρνασσισμός] ως έμβλημά του την απάθεια [...] με αποτέλεσμα να λείπει από τα ποιήματά τους η ζωή και η ανθρώπινη τρυφερότητα»;

- Τι παρατηρείτε, τέλος, ως προς τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται στα ποιήματα της γενιάς του 1880 η αρχαιότητα; Ποια συστατικά του παρελθόντος αξιοποιούνται; Ποια στάση έχει το ποιητικό υποκείμενο απέναντι στο παρελθόν; Τι αναζητά σε αυτό; Ποια συναισθήματα, ποιες σκέψεις προβάλλονται πάνω στο αρχαίο παρελθόν;

Μελετήστε την ενότητα [Ιστορία και νεοελληνική λογοτεχνία](#) από τις [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#) το ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου γράφηκαν τα ποιήματα αυτά.

Πιστεύετε πως οι συνθήκες αυτές επηρέασαν τον τρόπο με τον οποίο προσέλαβαν οι ποιητές την αρχαιότητα; Ποιες σκέψεις, ποιες αναζητήσεις απασχολούσαν την κοινωνία της εποχής και μαζί με αυτήν τους ποιητές, απαντήσεις σε ποιες ανάγκες πιστεύετε πως έψαχναν στο αρχαίο παρελθόν;

Στο διάστημα των τριών ωρών που διαρκέσει η φάση αυτή της εργασίας μας αναρτήστε τις σημειώσεις σας στο Wiki, ώστε να λαμβάνετε σχόλια από εμένα ή και άλλους συμμαθητές και συμμαθήτριές σας. Κάντε κι εσείς το ίδιο στις σημειώσεις που θα αναρτήσουν οι άλλες ομάδες κι ίσως έτσι ξεκινήσει από το διαδίκτυο ο διάλογος που θα συνεχιστεί και στην τάξη.

Μετά τη συζήτηση με την ομάδα σας, πριν προχωρήσετε στη σύνθεση των κειμένων σας, ελέγξτε τα συμπεράσματά σας μελετώντας το λήμμα για τον παρνασισμό στο [Λεξικό λογοτεχνικών όρων](#) και στην ενότητα [«Πρόσωπα και Θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»](#). Στον τελευταίο αυτό ιστοχώρο εκμεταλλευτείτε και τις συνδέσεις που οδηγούν σε άλλα λήμματα.

Η εργασία σας –τα δύο κείμενα με θέμα την ποίηση της γενιάς του 1880 και κυρίως την πρόσληψη της αρχαιότητας από αυτήν– θα πρέπει να παραδοθούν μετά το τέλος και της τρίτης μας συνάντησης.

ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ας δουλέψουμε τώρα με τον τρόπο των παρνασιστών ποιητών.

Γράψτε ένα σύντομο ποίημα –ακόμη κι ένα απλό τετράστιχο– προσπαθώντας να ενσωματώσετε τα χαρακτηριστικά της ποίησης της γενιάς του 1880 έτσι όπως τα ανακαλύψατε με την ομάδα σας τις προηγούμενες ώρες.

Θέμα του ποιήματος τι άλλο; Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζετε εσείς το αρχαίο παρελθόν. Ανεβάστε το ποίημά σας στο τουίτερ και περιμένετε τα τιτιβίσματα της υπόλοιπης τάξης.

Φύλλο εργασίας 2

Στόχος μας λοιπόν από δω και πέρα να κάνουμε τους στίχους των ποιητών της γενιάς του 1880 αλλά και τα κατάλοιπα του αρχαίου παρελθόντος στον Πειραιά να μιλήσουν, με τρόπο που να προσκαλεί σε διάλογο εσάς και τους συνομιλήκους σας.

Αναλαμβάνετε λοιπόν να αναδειξέτε κάποιο αρχαίο μνημείο της περιοχής μας, φωνάζοντας στην προσπάθειά σας αυτή σε βοήθεια και τους στίχους των ποιητών της γενιάς του 1880.

Διαλέξτε το μνημείο που θα «υιοθετήσετε» και αναζητήστε υλικό στις ακόλουθες διευθύνσεις:

- Τον ιστότοπο του [Οδυσσέα](#) όπου θα βρείτε τη σελίδα για τους αρχαιολογικούς χώρους του Πειραιά αλλά και το αρχαιολογικό του μουσείο
- Τον [ιστότοπο](#) του Κοινοφελούς Ιδρύματος Ι. Λάτση όπου θα βρείτε ψηφιοποιημένο τον αρχαιολογικό οδηγό του πειραιϊκού μουσείου
- [Άρθρο](#) για το μουσείο στο περιοδικό «Αρχαιολογία και Τέχνες»
- [Άρθρο](#) για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων του Πειραιά στον ιστότοπο της [Monumenta](#)
- [Άρθρο](#) για το αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά στο *Βήμα*

Ακολουθήστε τα βήματα που κάνατε και προηγουμένως: κρατήστε σημειώσεις έχοντας κατά νου την προβολή του χώρου που ενδιαφέρεστε να αναδειξέτε και τις ιδιαιτερότητες του κειμενικού είδους που θα χρησιμοποιήσετε. Μην ξεχνάτε να εμπνευστείτε τρόπους με τους οποίους θα αξιοποιήσετε τους στίχους των ποιητών της γενιάς του 1880.

Η φάση αυτή της εργασίας μας θα διαρκέσει και πάλι τρεις ώρες. Η ολοκληρωμένη εργασία σας ή ο υπερσύνδεσμος προς αυτήν θα αναρτηθεί στη σελίδα του Wiki. Εκεί θα μπορέσετε και να κάνετε σχόλια για τη δουλειά των υπόλοιπων, δίνοντας έτσι ιδέες στις άλλες ομάδες, κάνοντας επισημάνσεις για τη δική τους «ανάγνωση», διατυπώνοντας ενδεχόμενες διαφωνίες σας.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να μην επικεντρωθεί στον παρνασισμό αλλά να καταπιαστεί γενικά με την πρόσληψη της αρχαιότητας από τη νεοελληνική ποίηση και να ανοίξει και προς ποιητές που επηρεάστηκαν από άλλα ρεύματα. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να αξιοποιηθεί κατάλληλα και η [Ανεμόσκαλα της Πύλης για την ελληνική γλώσσα](#), όπου φιλοξενούνται συμφραστικοί πίνακες για αρκετούς νεοέλληνες ποιητές. Ένα σενάριο που θέτει την εξερεύνηση των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής όπου κατοικούν οι μαθητές κανονικά δεν είναι ολοκληρωμένο χωρίς επιτόπια επίσκεψη: οι ψηφιακές επισκέψεις είναι σημαντικές αλλά στόχος είναι και να οικειοποιηθούν τα παιδιά τους τόπους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, να τους αισθανθούν κοντύτερα τους. Το θέμα της ενότητας θα μπορούσε να εξεταστεί διαθεματικά και με την ιστορία: η επιλογή αυτή δεν έγινε στη μορφή αυτή του σεναρίου, κυρίως λόγω χρονικού περιορισμού, μιας και θεωρούμε πως η ενσωμάτωση και στόχων που σχετίζονται με το μάθημα της ιστορίας θα απαιτούσε την επιμήκυνσή του κατά δυο ώρες τουλάχιστον.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Οι τελευταίες ειδικά ώρες του σεναρίου είναι αρκετά επιβαρυνμένες και η τελική εργασία απαιτεί να εργαστούν οι μαθητές και εκτός διδακτικών ωρών: προφανώς αυτό θα λειτουργήσει καλύτερα σε ομάδα παιδιών η οποία έχει συνηθίσει να συνεργάζεται και εκτός συμβατικής τάξης, εκμεταλλευόμενη τις δυνατότητες των ψηφιακών τάξεων για ασύγχρονη συνεργασία. Δε θα πρέπει να δοθεί στα παιδιά η εντύπωση πως η γενιά του 1880 περιορίστηκε θεματικά στην αρχαιότητα και για αυτό προτείνεται, αν δεν υπάρχει πρόβλεψη να ασχοληθούν περαιτέρω τα παιδιά με την ποίηση της γενιάς του 1880, μετά το τέλος της εφαρμογής του συγκεκριμένου σεναρίου να περιηγηθούν –έστω σύντομα– και σε ποιήματά τους με άλλα θέματα. Ζήτημα που θα έπρεπε να τεθεί είναι επίσης και το γεγονός πως η γενιά του 1880 δεν επηρεάστηκε αποκλειστικά από τον παρνασισμό και με αντίστοιχη προσοχή πρέπει

να χρησιμοποιείται ο όρος «παρνασσιστές», όταν αναφερόμαστε στους ποιητές της γενιάς αυτής. Σκέψεις δημιούργησε τέλος η μεγάλη έμφαση που δίνεται στο σενάριο στην ποίηση του Παλαμά, με τα επτά από τα εννέα ποιήματα να είναι δικά του: ίσως όμως η έμφαση αυτή αντανακλά και τον κεντρικό ρόλο που διαδραμάτισε στο ποιητικό τοπίο του καιρού του.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

—

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το έργο του Κωστή Παλαμά περιμένει, πενήντα χρόνια μετά τον θάνατο του ποιητή, μια δίκαιη και σφαιρική αξιολόγηση. Μετά το 1943, η παλαμική ποίηση φαίνεται πως υποτιμήθηκε στην εκτίμηση των κριτικών, οι οποίοι, μαγεμένοι από την εύλογη αίγλη των νεώτερων επιτεύξεων, απέτυχαν να διακρίνουν το κοσμογονικό έργο που ολοκλήρωσε ο Κωστής Παλαμάς. Ήδη είχαν εμφανισθεί στη λογοτεχνία μας νεώτεροι μεγάλοι δημιουργοί, του ύψους του Κ.Π. Καβάφη, του Κ.Γ. Καρυωτάκη, του Γιώργου Σεφέρη και του Οδυσσέα Ελύτη, η σπουδαιότητα των οποίων εμπόδισε σε μεγάλο βαθμό μια ψύχραιμη κατανόηση της προσφοράς του Παλαμά.

Π.Δ. Μαστροδημήτρης, «Κωστής Παλαμάς. Μια επανεκτίμηση». *Παλαμικά. Μελετήματα και Άρθρα (1973-2003)*, Ίδρυμα Κωστή Παλαμά, Αθήνα, 2003, 203-204.

Μήπως η ώρα του Παλαμά δεν πρόκειται να έρθει, μήπως έχει περάσει ανεπιστρεπτί; [...] Στο σημείο αυτό θα βοηθούσε η πλάγια σύγκριση με τον Καβάφη. «Πλάγια», γιατί έρχεται αιφνίδια, στο περιθώριο της παρούσας πραγμάτευσης, χρήσιμη όμως, αφού προσφέρει ένα μέτρο σύγκρισης βασισμένο, κατά κύριο λόγο, στη «διαφορά». Ο Παλαμάς και ο Καβάφης: δύο κόσμοι διαφορετικοί, δύο ποιητές που φτάνουν στην ποίηση από άλλα μονοπάτια και ο ένας είναι η πιο ζωντανή και αδιάψευστη αναίρεση του άλλου. Γιατί η «ώρα» του ενός διαρκεί τόσο πολύ και η «ώρα» του άλλου

καθυστερεί τόσο απελπιστικά; Γιατί ο Καβάφης συνεχίζει ακάθεκτος να είναι ποιητικά δραστήσιος σε παγκόσμιο επίπεδο και ο Παλαμάς μετά βίας επιβιώνει στις προτιμήσεις και στην αναγνωστική μνήμη του ελληνικού κοινού;

Ο Παλαμάς στην εποχή του ήταν ο επίσημος, ο καθιερωμένος ποιητής. Εξέφραζε, παρά τις όποιες αμφισβητήσεις ή αντιρρήσεις, το «πνεύμα του καιρού». [...] Στην ελληνική πνευματική ζωή ο Παλαμάς δεν υπήρξε μόνο ένας ποιητής-προφήτης ή ένας μεγάλος λυρικός αλλά μια παρουσία που σκέπαζε όλο το τοπίο της πνευματικής ζωής, ιδιαίτερα τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Δικαιολογημένα ο Κ.Θ. Δημαράς, όταν μελετά την επικράτηση της γενιάς του '80 στην ελληνική λογοτεχνία, καθώς και όσα επακολούθησαν, τοποθετεί τις εξελίξεις «κάτω από τη βαριά σκιά του Παλαμά».

Ο Καβάφης θα λέγαμε ότι, σε γενικές γραμμές, είναι ό,τι δεν είναι ο Παλαμάς. Δεν έρχεται απλώς από την περιφέρεια της διασποράς να κατακτήσει το αθηναϊκό κέντρο, έρχεται ουσιαστικά να προτείνει μια άλλη ποιητική γραφή. [...]

Η συνέχεια είναι γνωστή. Ενώ βαθμιαία η φήμη του Παλαμά παίρνει την κατιούσα, ο Καβάφης, μετά θάνατον, γίνεται ο μέγας Έλληνας ποιητής του ευρωπαϊκού μοντερνισμού. Σήμερα, και με αυτούς τους όρους, η σύγκριση είναι πλέον συντριπτική εις βάρος του Παλαμά. Καταλήγουμε έτσι στο παράδοξο: ο εθνικός ποιητής να έχει περιθωριοποιηθεί ακόμη και από το ίδιο το έθνος του, ενώ ο, κατ' αρχάς παρείσακτος και περιθωριακός, Καβάφης να έχει αναγνωριστεί ακόμη και από αλλοεθνείς που ελάχιστη σχέση έχουν με την ιδιορρυθμία και ιδιολεξία του ποιητικού του λόγου. Πώς άραγε συνέβη αυτό; Πού οφείλεται η τεράστια διαφορά των δύο πεπρωμένων; Γιατί ο Παλαμάς απέτυχε στην ποιητική του ορειβασία να αγγίξει ένα καλύτερο μέλλον; [...]

Δημήτρης Δημηρούλης, «Τι απέγινε ο Παλαμάς και η “βαριά σκιά” του; Σκέψεις για την τύχη ενός εθνικού ποιητή» (2003). *Καβουρηδόν και Παραδρόμωσ. Μικρές σπουδές για το άθλημα της γραφής*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2013, 144 & 151-153.